START

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

1.0 1.1 1.25 1.4 1.6 1.8 2.0 2.2 2.5 2.8 3.2 3.6 4.0 4.5 5.0 5.6 6.3

150mm

6"

APPLIED IMAGE
1653 E. MAIN STREET
ROCHESTER, NY 14609
TEL (716) 482-0300
FAX (716) 288-5989

MICROFILMED 2002

BY THE

YIVO INSTITUTE

FOR JEWISH RESEARCH

NEW YORK, NY

Reproduction may not be made
without permission.

COPYRIGHT

The copyright law of the United States (Title 17, UNITED STATES CODE) governs the making of photocopies or other reproductions of copyright materials.

Under certain conditions specified in the law, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that the photocopy or reproduction is not to be "used for any purpose other than private study, scholarship, or research." If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

This institution reserves the right to refuse to accept a copying order if, in its judgement, fulfillment of the order would involve violation of copyright law.

YIDDISH DRAMA

PRESERVATION

PROJECT

YIVO
LIBRARY
REEL
Y-2002-1828.5

BIBLIOGRAFIC RECORD TARGET

YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH

YIDDISH DRAMA AT YIVO LIBRARY

Master negative Storage Number Y-2002- /1828.5

Asch, Sholem, 1880-1957. Meshieh's tsayten : a drame in dray akten. Ferte ferbeserte oyfl. Edition. Vilne : B. A. Kletskin, [1914] 75 p. ; 20 cm. /21355 NXYH02-B2786

MICROFILMED BY

THE YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH

NEW YORK, NY

Film Size:	35 mm microfilm
Image Placemement	IIA
Reduction Ratio	10X
Date Filming Began:	09/20/02

ASCH, SHOLEM

MESHIEH'S TSAYTEN

VILNA: 1914

75 p.

9/ב 1355

שלום אש.

משיח׳ס צייטען

א דראמע אין דריי אקטען.

פערטע פערבעסערטע אויפלאגע.

ווילנער פערלאג פון ב. א. קלעצקין.

שלום אש

משיח׳ס צייטען

א צייטשטיק אין דריי אקטען.

פינפטע דורכגעזעהענע און פערבעסערטע אויפלאגע.

ווילנער פערלאג פון ב. א. קלעצקין.

געווידמעט דעם אָנדענקען פון דער
ערשטער אויספיהרערין פון דער ראָלע
יוסטינע, דער אומשטערבליכער וויערע
קאָמיסאַרזשעווסקאַ.

איבערדרוקען און איבערזעצען אָהן
דער ערלויבעניש פון דעם מחבר
איז פערבאָטען (געזעץ פון
20-טען מערץ 1911). דאָס רעכט
אויפצופיהרען בעהאַלט דער מחבר
פאַר זיך.
Copyright by S. Fischer
Berlin. 1914.

דרוקעריי ב. א. קלעצקין, ווילנאַ.

Ш. Ашъ.—МОШІАХСЪ-ЦАЙТЕНЪ. 5-ое изд.

Типографія Б. А. Клецкина, Вильна, М.-Стефановская 23.

פערזאנען:

רב חנן, אַן אלטער בעל־הבית אין אַ קליין שטעדטיל.

מלכּה׳לע, זיין ווייב, אַ בּכבוד׳ע בעל־הבית׳טע.

ברוך אָדער באָריס, זייער עלטערער זוהן, אַ ווארשעווער סוחר.

העלענע, זיין ווייב, אַ גרויסארטיגע מאדאם.

יוסף, זייער יונגערער זוהן, אַן ארימער קליין־שטעדטילדיגער סוחר.

חנה׳לע, זיין ווייב, אַ פּראָסטע יודינע.

אָנקעל קאַהן, זייער איידעם, אַ דייטש יודעל פון לייפּציג.

טאַנטע בערטאַ, זייער טאָכטער, אָנקעל קאַהנ׳ס פרוי, שוין אַ דייטשע „פרוי״.

אַנדרזשיי, ברוך און העלענעס עלטערער זוהן, אַ סטודענט אין דער שווייץ.

יוסטינע, זייער טאָכטער, אַ סטודענט אין קראַקוי.

בּן־ציון, יוסף און חנה׳לעס עלטערער זוהן, אַ געוועזענער בית־מדרש־בחור.

חיים, זייער מיטעלסטער זוהן, אַ בעל־מלאכה.

משה, זייער יונגסטער זוהן.

רחל לאה, אַן אַלטע דינסט ביי מלכּה׳לען.

ערשטער אקט.

סצענע:

א ברייטע, לאנגע בעל-הבתישע שטוב. רעכטס א טיר פון די אינעווייניגסטע צימערן אריינצוגעהן, לינקס א צווייטע טיר פון דרויסען אריינצוקומען. די טיר איז פערמאכט מיט אן אייזערנעם פרענט און פעסט פערשלאָסען. די טיר עפענט מען נאָר אויף, ווען גרויסע געסט קומען צו פאָהרען, אָדער פורים ביי דער סעודה. אין הינטערגרונד דריי גרויסע פענסטער, פערהאנגען מיט רייכע פאָרהאנגען. צווישען די פענסטער א ברייט שויבען-שענקעל, פון וועלכען עס קוקען ארויס זילבערנע כלים, פאָרצעלייענע טעלער א. אז. וו. צווישען די צווייטע פענסטער א צווייט שויבען-שענקעל מיט ספרים. די ווענט בעהאנגען מיט בילדער פון רבנים, אויסגענייהט אויף קאנווע: ר׳ עקיבא איגר׳ס בילד, דער ווילנער גאון און נאָך פאָטאָגראפיעס. אין מיטען צימער א ברייטער לאנגער טיש, בעדעקט מיט א ווייס טישטוך, איבער וועלכען עס הענגט אראָב א גרויסער אלטער הענגלייכטער. דער טיש איז ארומגעשטעלט מיט איינגעבעסע פאטערשטולען. אויבען אןביים טיש צוויי טיפע פאָטער-שטולען פאר טאטע-מאמע. ארום די ווענט אן אלטע קאנאפע מיט קישעלעך. קליינע קאָרטען-טישלעך ארומגעשטעלט מיט שטולען. איבערהויפט איז צו דערקענען דאָס רייכקייט פון אן אלטען בעל-הבית א סוחר, וואָס האָט געהאט גוטע צייטען. א זומערדיגער פריהמאָרגען.

מלכה׳לע

שבת׳דיג אָנגעטאָן, אין אַ ברייט־זיידען קלייד מיט פאַלדען, אַ רייכע ברייטע הויב, אויפ׳ן שטערן אַ „באַנד״ מיט צירונג, און אויפ׳ן הארץ דאָס הארץ־ברעטעל מיט אַ גאָלדערנער „קאַלע״. נעמט אַרויס די זילבערנע לייכטער פון שויבען־שרענקעל און שטעלט זיי אויס איבער׳ן טיש.

זיי זיינען געקומען צו פאָהרען, די קינדערלעך, פון אַלע פיר עקען וועלט, צום אַלטען טאַטען, צו דער אַלטער מאַמע.

רחל לאָה.

אַן אַלטע יודינע אין מלכה׳לעס יאָהרען, מיט בעוואַקסענע וואָרצעלעך אויף דער געמבע, אָנגעטאָן אין מלכה׳לעס אָבגעטראָגענע זאַכען, העלפענדיג דער בעל־הבית׳טע.

דעם לעצטען מאָל דעם טאַטען זעהן, דער מאַמען אָנקוקען.

מלכה׳לע.

פאַרוואָס האָסטו מיך נישט אויפגעוועקט, רחל לאָה?

רחל לאָה.

ביינאַכט זענען זיי געקומען. מיט זעהר לייכטע טריט האָבען זיי אין דעם צימער אַריינגעטרעטען, געוואונקען צו מיר, אַז מען זאָל קיין וואַרע נישט מאַכען. זיי האָבען זיך געהייסען אין דער אַפעצינע פיהרען, וואו זיי האָבען פערבראַכט די יונגע יאָהרען. דאָ וועלען זיי איבערנעכטיגען, יעדערער בעזונדער. צו מאָרגענס וועלען זיי זיך בעגריסען.

מלכה׳לע.

מיט אַמאָל זענען זיי געקומען? ווי זעהען זיי אויס?

רחל לאָה.

יעדער בעזונדער מיט זיין ווייב און קינדערלעך; יעדער איז אין

אַ בעזונדער שטוב אָבגעגאַנגען די רעשט נאַכט פערבערענגען אין דער שטיל, אַז ער זאָל נישט דעם צווייטען וועקען.

מלכה׳לע

מיט טרערען אין די אויגען.

אַז איך האָב יאָ די זכיה געהאַט צו דערלעבען דעם היינטיגען טאָג, די קינדער אַרום דעם טאַטען צו זעהן מיט זייערע ווייבער און קינדער—קאָן איך שוין רוהיג די אויגען צומאַכען. צו רחל לאה׳ן. מיר האָבען אונזער טענצעל אָבגעטאַנצט, איצט זאָל דאָס יונגוואַרג געהן אין קאָן.

רחל לאָה.

דעם גרויסען טיש וועט מען אויסרוקען. טוט דאָס. דאָס זילבערן געפעס וועט מען פון שויבען-שענקעל אַרויסנעמען, אַזוי ווי צום סדר. טיילט ארום טיש גאָפעל-מעסער. יעדען זיין גאָפעל מיט זיין מעסער, פונקט ווי דענסטמאָל, ווען דאָס איז נאָך אין דערהיים געווען. ברוכ׳ן, דעם בכור—ביים טאַטען. דאָ אויף דער זייט, ביי דער מאַמעשי, ביילעלען דאָס כלה-מיידעל. און דאָ ביי דער מאַמע צו לינקס דאָס הויכע בענקעל פאַר׳ן בן-זקונימ׳ל, וואָס צופט דער באָבען ביי דער גאָמבע.

מלכה׳לע.

און פאַר׳ן בן-זקונימ׳לס ווייב מיט די קינדערלעך האָסטו, רחל לאָה, פערגעסען?

רחל לאָה.

פון זינען מיר גאָר אַרויס. וואָס דען מיינט איהר, בעל-הבית׳טע? דאָס, וואָס איז ווייט פון די אויגען—איז ווייט פון הארץ.

מלכה׳לע.

ווי זאַלץ אין וואַסער, אַזוי איז זיך דאָס צעשוואָומען. ווען עס האָט דער ווינט אין ווייטע לענדער געטראָגען, ווען עס האָט די פאַליע איבער׳ן ים געיאָגט. קוקט אויף די פאָטאָגראַפיעס. איז אַן אייניקעל צוגעקומען, האָבען זיי דעם טאַטען מיט דער מאַמע אַ פאָטאָגראַפיע געשיקט; חומש אָנגעהויבען—אַ פאָטאָגראַפיע געשיקט;

בר-מצוה געוואָרען—אַ פאָטאָגראַפיע. געה האָב נחת פון פאַפירענע קינדער, פון פאַפירענע אייניקלעך... אָט שטעה איך דאָך פאַר דעם. זי געהט צו צו די פאָטאָגראַפיעס. וויין צו דעם, לאַך צו דעם—און דאָס שווייגט תּמיד. עס איז דאָך פאַפיר, פאַפיר איז דאָך שטום!

רחל לאָה

ווישט זיך די אויגען.

ווי דער איינזאַמער שטיין אויפ׳ן וועג—אין וואַסער... דריי קינדער זענען פון מיינע געדערים אַרויס. וואו האָב איך זיי? אַמעריקע איז מיר אַ לעבעדיג בית-הקברות געוואָרען, די קינדער מיר צוגענומען. קומט אַ יום-טוב, אַ שבת צום טיש גרייטען, גלויבט מיר, בעל-הבית׳טע, מען פערגעסט זיך אַמאָל און מען שטעלט אַן איבעריג טעלערל פאַר אַ קינדס וועגען אויך אַנידער.

רב חנן. די פאָריגע.

רב חנן

קומט אריין פון שטוב רעכטס. א הויכער, אלטער יוד פון א יאהר אכציג, מיט הויכען שטערן און א לאנגער ווייסער באָרד.

שעמען זאָלט איהר זיך, ווייבער, שטעהען און וויינען, און די קינדער זענען דערווייל אָנגעקומען צו געהן. מען הערט אָנקומעגדיגע טריט פאַר דער טיר. לאָז מען אויפעפענען די יום-טוב׳דיגע טיר. עמט צראָב דעם פרענט פון דער טיר, פראַלט זי אויף און רופט. קומט אריין! קומט אַריין, מיינע פערזייהטע קינדער פון אַלע פיר עקען וועלט!

באָריס, העלענע, יוסטינע, אנדרזשײ, די פאָריגע.

באָריס

קומט אריין, א דייטשגעקליידטער יוד.

פאָטער, ליבער פאָטער!

רב חנן.

ברוך, ברוך, מיין זוהן! קושט זיך מיט איהם.

מלכה׳לע

מיט טרערן.

ברוכ׳ל, ברוכ׳ל. *קושט זיך מיט העלענען.*

באָריס.

אַך מוטער, ליבע מוטער! *קושט זיך מיט דער מוטער.*

רחל לאָה

פון דער ווייטען.

אויף די הענט האָב איך דאָס אַרומגעטראָגען, אין חדר אַריין געפיהרט און פון חדר געבראַכט. די באָבע האָט צוקערלעך אויפ׳ן וועג ביי פייגעלען געקויפט.

רב חנן.

לאָז מיך דיינע קינדער זעהן.

באָריס.

אַנדרזשיי, דאָס איז דער גרויס-פאָטער.

העלענע

ווי פאָרשטעלענדיג.

אַנדרזשיי, מיין עלטסטער זוהן, סטודענט אין בערן.

אַנדרזשיי

קושט זיך מיט׳ן זיידען.

זיידע, זיידע.

מלכה׳לע

פון דער ווייטען, האלבליך צושאָקלענדיג מיט׳ן קאָפּ. מיט טרערען אין די אויגען.

מיין טאַטע אַנשעל, דער מורה-הוראָה פון שטאָדט, — פון קבר האָט ער געדאַרפט אַרויסצוגעהן און זעהן זיין אייניקעל.

אַנדרזשיי

צוגעהענדיג צו דער באָבע און איהר די הענט קושענדיג.

וואָס הייסט נאָך איהם אַנדרזשיי.

רב חנן

צופּט דאָס ווייב ביים אַרבעל.

לאָז געמאַך, לאָז געמאַך.

מלכה׳לע

קושט דאָס אייניקעל אין קאָפּ.

עס שניידט ביים האַרץ.

באָריס,

ווייזענדיג אויף דער טאָכטער.

און דאָס איז די באָבע יענטעלע.

העלענע.

מיין טאָכטער יוסטינע, סטודענטקע אין דער אוניווערסיטעט אין קראַקוי.

יוסטינע

קושט דעם זיידען די הענט.

זשאַדזשאָ! זשאַדזשאָ!

מלכה׳לע.

לאָזט מיך קושען די מאַמע יענטעלע, אין ליכטיגען גן-עדן זאָל זי זיין. *קושענדיג דאָס אייניקעל.* האָסט דיך, טאָכטערל, גאָרנישט געדאַרפט שעמען מיט דער באָבעס נאָמען, אַ פרומע יודינע געווען.

יוסטינע

צו אנדרזשיי, ווייזענדיג אויפ׳ן זיידען.

קוק, איך האָב עס באַלד געוואוסט, אַז דער זיידע אונזערער מוז אַזוי אויסזעהן. בעטראַכט די געזיכט-ציגע, דעם שטערן, די נאָז, — מען דערקענט באַלד, אַז די פוילישע זון, וואָס גליהט די זאַמדיגע וייכסעל-בערג, האָט דאָס פּנים אָבגעברענט. אַזוי האָבען געמוזט אויסזעהן די יודען אין קאַזמירזשעס צייטען. *ווייזענדיג אויפ׳ן זיידעס בארד.* די באָרד, אַך די באָרד! גלויב מיר, ווען וויספּיאַנסקי זעהט די זילבערנע האָר פון דער באָרד, וואָלט ער געמאָלט אַ בילד, אַ יוד, אַ „פּאַן״ פאַר׳ן נאַראָדאָווע מוזעאום אין קראַקע.

ר ב ח נ ן

צום זוהן.

וועגען וואָס דערצעהלט זי דאָס אַזעלכעס?

ב אָ ר י ס.

זיי האָבען דאָרט זייערע אייגענע געשעפטען.

ה ע ל ע נ ע

צו מלכה'לען.

פון די שקאָלעס דאָרט, וואָס זיי לערנען, פון די ביכער דאָרט, וואָס זיי לייענען. אין די פענסטער ווייזען זיך פנים'ער פון יודען אין שווארצע היט, יודינעס אין טיכער איינגעהילט, אריינקוקענדיג אין שטוב. טריט קומען אָן.

ר ב ח נ ן.

שווייגט, שווייגט!

יוסף, חנה'לע, בן-ציון, משה, חיים, די פאָרינע.

י ו ס ף

אָנגעטאָן אין א לאנגער קאפאָטע מיט א שניט פון הינטען, אין א יודישען הוט; חנה'לע אין א שייטעל, בעל-בתיש געקליידט.

ר ב ח נ ן.

שלום עליכם. צעקושען זיך.

י ו ס ף.

עליכם שלום, טאַטע.

מ ל כ ה' ל ע

צו חנה'לען.

ס'קאָצעל קומט!—דעם אויווען צעבּרעכען.

ח נ ה' ל ע.

גוטען אָוונד, שוויגער לעבען. צעקושען זיך.

י ו ס ף

צום טאַטען.

דאָס זענען מיינע קינדער. חיים, דער בכור, פון די גרויסע, גרויסע מאכערס...

ח י י ם

א הויכער צוואנציג-יאָהריגער בחור אין א רוסישע שווארצער רובאשקע מיט לאנגע האָר, געהט צו צום זיידען. גיט'ן די האַנט, דערנאָך דער באָבען.

י ו ס ף.

דאָס איז דער צווייטער, בן-ציון, דער ברענגט מאָרגען משיח'ן און פיהרט אונז אַלע אַראָב קיין ארץ-ישראל.

ב ן - צ י ו ן

א הויכער, אין לאנגען שניט-ראָק, שוין אין אָן אויפגעשטעלטען קראַגען, און א ציוניסטישער שפילקע אין דער קלאַפּע, געהט צו צום זיידען.

שלום! צו דער באָבע. שלום!

ר ב ח נ ן.

עליכם שלום.

מ ש ה.

און איך הייס משה, כ'בין דיין אייניקעל. שלום עליכם, זיידע. גיט'ן די האַנט. גוט מאָרגען, באָבעשי. קושט דער באָבען די הענט.

ר ב ח נ ן.

דאָ הערט מען כאָטש אַ יודיש וואָרט, געלויבט צו גאָט דערפאַר.

ב אָ ר י ס

שטעלט פאָר די שוועגערין חנה'לע פאַר דער פרוי.

דעם ברודער'ס פרוי, חנ... ווי אַזוי? חנה'לע דאַכט זיך?

ה ע ל ע נ ע

טוט אָן די פעסנע אויף דער גאַז, פון דער ווייטען.

זעהר מיר אַנגענעם.

ח י י ם

צו משה'ן אין דער זייט.

קוק מיר אָן די מומע, דו זאָלסט מיר לעבען...

מ ש ה.

מען דאַרף זי פרעגען, ווי זי הייסט.

בן-ציון

שטעקט אויס די האנד צום פעטער.

שלום. דערנאָך צו דער מומען. שלום, שלום.

העלענע

שטעקט איהם אויס די האנד פון דער ווייטען, אוועקנוייגענדיג דעם קאָפּ.

אַך, ווי דאָס איז נישט ערצויגען.

יוסף

צו חיים'ען אין א זייט.

געה בעקען דיך מיט דער מומע.

חיים

הויך.

צו וואָס דאַרף איך זיי, די אָנגעפּרעסענע בורזשואַזען, לאָזען זיי קומען צו מיר.

יוסף

שטיל.

שווייג, זיי הערען דאָך.

חיים

הויך.

לאָזען זיי הערען, וועמען געהט עס אָן?

בן-ציון

צו יוסטינען.

שלום, עלמה.

יוסטינע.

איך פערשטעה זיי נישט. רעדען זיי פּויליש.

בן-ציון.

איך זאָל רעדען פּויליש? וואָס בין איך: אַ יוד צי אַ פּאָליאַק? איך בין אַ יוד, רעד איך יודיש, ווי אונזערע עלטערן האָבען גערעדט, ווען זיי זענען געווען אין זייער הייליג לאַנד.

יוסטינע.

אָבער היינט וואו זיינען זיי? דאָ, אויף פּוילישער ערד, דאַרפען זיי רעדען פּויליש.

בן-ציון

צו משה'ן.

וואָס זאָגסטו צו דער אָבגעפּליקטער הושענה? אודאַי אַן אַסימיליאַטאָרקע.

באָריס

צו יוסף'ן.

ווי געהט עס, ברודער?

יוסף.

ווי אַ יוד אַ סוחר.

באָריס.

און מיט פרנסה וואָס הערט מען?

יוסף.

ווי גאָט העלפט.

העלענע

קומט צו.

פאַרוואָס האָט דער שוואָגער די קינדער נישט געלאָזט בילדען?

יוסף.

היינט איז אַרויסגעקומען אַן אַנדער צייט, מיין ברודער. נישט מיר בילדען די קינדער, היינט בילדען די קינדער די עלטערן.

אנקעל קאהן, טאנטע בערטא, די פאַרינע.

אָנקעל קאַהן

קלאפּט אין טיר.

מאַן קאַן?

רב חנן.

זייט מוחל.

א נ ק ע ל ק א ה ן,

א נידעריג יודעל מיט א דיק בייכעל, אנידעריגען פעטען האלז, וועלכער ציהט זיך ארויס פון א גומענעם קאלנער, קומט אריין מיט דער מאדאם קאהן, זיין פרוי, וועלכע איז אנגעטאן אין א ברייט-קארענקאווע קלייד. האלטען זיך אונטערן ארעם. ער מיט א גרויסען טשעמאדאן, שפריכט דייטש. גוטען מאָיען, מיינע ליעבען לויטע.

ר ב ח נ ן.

ברוך בואכם.

א נ ק ע ל ק א ה ן

קושט די האנט רב חנן.

קיסע די הענדע מיינעם ליעבען שוויגער-פאטער. צו מלפה'לען. ווי בעפינדעט זיך די ליעבע שוויגער-מוטער? ווייזט אויף דער פרוי. האבע איך איהרע טאָכטער, גאָט זיי דאנק, לייטליך אויסגעשטאטעט, ווי? איך גלויבע, זי האט זיך ניכט איבער מיר צו קלאגען. ניכט וואהר, מיין ענגעל?

ד י ט א נ ט ע ב ע ר ט א.

וואהר, מיין ליעבער, וואהר, מיין גאטע. קושט זיך מיט דער מוטער.

א נ ק ע ל ק א ה ן.

ויר האבען געוואונשען די ליעבע שוויגער-עלטערן צו אונז אויף א ברית צו לאדען, האט עס דער הער גאָט ניכט געשטאטעט. ניכט וואהר, מיין גאטין?

ר ב ח נ ן

צו דער טאכטער.

בעקען דעם מאן מיט דער משפחה.

א נ ק ע ל ק א ה ן

מיט פאראד.

מיט דער פאמיליע! איזט אונז זעהר אנגענעהם. נעמט די טאנטע בערטא אין ארעם. דען זאָ לעסט עס דער הער מאָזעס אין דער הייליגער שריפט שרייבען: דעסוועגען זאָל דער מאן זיין פאטער און מוטער פערלאסען... ניכט וואהר, מיין ענגעל? געהען ארום, בעארעמטערהייט צו דער משפחה.

ה ע ל ע נ ע

שטעלט פאָר די קינדער מיט א געשנירעלט פיסקעל.

אָנקעל קאהן און טאנטע בערטא.

א נ ד ר ז ש י י

גיט דעם פעטער מיט דער מומען די האנט.

אָ נ ק ע ל ק א ה ן.

אנגענעם, אנגענעם, היבשער יונגע, יא, יא, היבשער יונגע.

ה ע ל ע נ ע.

טאָכטער, דער אָנקעל קאהן מיט דער...

י ו ס ט י נ ע

אוועקדרעהענדיג זיך.

כ'האָב געהערט, געהערט, זעהר מיר אנגענעם. שאקעלט מיט'ן קאפ.

דער אנקעל מיט דער טאנטע געהען ווייטער ארום געארעמט.

י ו ס ף

שטעלט פאָר זיין ווייב חנה'לע, חנה'לע נויגט זיך און שמייכעלט גוטהארציג צו די זיהן.

דאָס איז דער אָנקעל קאהן מיט דער טאנטע בערטא.

ב ן - צ י ו ן

גיט דעם אנקעל די האנט.

שלום, שלום, וואָס הערט מען דאָרט ביים פעטער—זיינען ביי אייך דאָ ציוניסטען? צאָהלט דער אָנקעל א שקל אין זיין פעראיין?

ד ע ר אָ נ ק ע ל.

אין דער קולטוס-געמיינדע, דענקען זי? יא, זעלבסטפערשטענדליך, דאן אויך דעם חזן און דעם שוחט.

ב ן - צ י ו ן.

אָבער א שקל נעמט איהר, פעטער? יוסף שלעפט דעם אנקעל אוועק, דער לעצטער ווארפט ארונטער דעם קאפ.

אָ נ ק ע ל ק א ה ן.

יא, יא, אין בעסטער אָרדנונג, מיין הער.

י ו ס ף

צו משה'ן.

דער אָנקעל קאַהן און די טאַנטע בערטאַ.

מ ש ה.

דער פעטער פיני מיט דער מומע רייזע, הייסט עס אויף יודיש.

אָ נ ק ע ל

קוקט איהם אָן, ווייל עפּעס זאָגען. י ו ס ף שלעפּט איהם ווייטער צו חיימ'ן.

י ו ס ף

צו חיימ'ן.

בעקען דיך מיט דעם אָנקעל קאַהן און מיט דער טאַנטע בערטאַ.

ח י י ם

גיט איהם די האַנט, וואוילעריש.

האָט איהר עפּעס, פעטער, אַ פאַבריקעל? וויפיעל אַרבייטער ארביי-טען ביי אַייך?

אָ נ ק ע ל.

יאַ וואָהל, מיין הער, האַבּע גאַלאַנטערי-פאַבריקאַציאָן, זעהר היבש. זינד זי פיליכט אַבּנעהמער? האַבּע צופעליגערווייזע פּראָבּען מיר. טאַפּט זיך ביי דער קעשענע. יוסף שלעפּט איהם אַוועק.

אָ נ ק ע ל

אַוועקגעהענדיג.

ויר וועררען נאָך דאַריבּער שפּרעכען.

ר ב ח נ ן.

לאָזען מיר זיך צום טיש זעצען. כ'האָב אַייך עפּעס צו זאָגען.

י ו ס ף

צו באָריס'ן.

לאָזען מיר צום טיש געהן, דער טאַטע האָט אונז עפּעס צו זאָגען. צווישען די איבעריגע שעפּטשעט מען. דער זיידע האָט אונז עפּעס צו זאָגען. מען זעצט זיך ארום טיש. ר ב ח נ ן אויבען אָן. ארום איהם די קינדער, יעדער

נאָך זיין שטאַנד. מלפה'לע מיט דער טאָכטער און די שניר פון דער צווייטער זייט טיש. דער עולם שטילט זיך איין.

ר ב ח נ ן.

איך האָב אַייך דאָ געלאָזט אַהער בעטען, מיינע קינדער. איך האָב זיך זעהן געוואָלט מיט אַייך דאָס לעצטע מאָל פאַר מיין טויט. צו ווייט איז מען געווען איינער פון אַנדערן ביים לעבען. יעדען האָט דאָס מזל געטראָגען אין אַן אַנדער מדינה, און איינער האָט דעם צווייטען נישט געקענט. איידער איך וועל די אויגען פערמאַ-כען, וויל איך אַייך אָנקוקען, זעהן וואָס איז פון מיר אַרויסגעקו-מען, אין דער וועלט געגאַנגען. צווישען עולם ווערט זעהר שטיל. די הייבער כליפּען.

אָ נ ק ע ל

נעמט ארויס אַ טיכעל און פערשטעלט זיך די אויגען.

ווי מיין זעליגער פאַטער, ווי זעליגער פאַטער.

ר ב ח נ ן.

מיינע ביינער זענען צו שוואַך און פערלאַנגען רוה; גענוג אָבּגע-האָרעוועט אויף דער וועלט. מיינע ביינער בענקען אַהין צו דעם הייליגען לאַנד פון אונזערע אבות.

אָ נ ק ע ל,

צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ.

אין לאַנד אונזערער הערען פּראָפעטען אונד קעניגע.

ר ב ח נ ן.

איך האָב זיך מיט אַייך זעגענען געוואָלט פאַר אונזער אַראָפּ-פאָהרען קיין ארץ ישראל, וואו מיר, איך און אַייער מאַמע, וועלען פערברענגען אונזער רעשט טעג אויף תורה און עבודה, ביז גאָט וועט בעוויליגען און וועט אונזערע אויגען פערשליסען אויף אייביג. די ווייבער וויינען.

ד י ט אַ נ ט ע

הויך מיט אַ געוויין.

טאַטע, טאַטע, ווי פערלאָזט דו אונז?

פאַלט ארויף אויף דער מוטערס האלז.

הּ ע ל ע נ ע.

פאָהרט די שוויגער פון אונז אָב אויף לאַנג, און ווייט?

ר ב ח נ ן.

איך לאָז אייך איבער אין גלות, פערזייהט און פערשפרייט, ביז גאָט וועט זיך מרחם זיין איבער אונז און וועט אונז פון גלות אויס-לייזען און אַהיים פיהרען.

אַ נ ד ר ז ש יי

צום זיידען, פערוואונדערט.

אַהיים פיהרען? און אונזער היים וואו איז?

ר ב ח נ ן

שאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף באָריס'ן.

אַז מיר וועלען עס זוכה זיין, און אַז עס וועט קומען די ריכטיגע מינוט, וועט גאָט שיקען זיין משיח'ן און אונז אַהיים, קיין ארץ-ישראל, פיהרען.

אָ נ ק ע ל.

יאַ, יאַ, אין דאַס הייליגע לאַנד אונזערער הערען פראָפעטען, ווי דער פרעדיגער פלעגט צו זאַגען אין דער זינאַגאָגע יעדען זאָנאַבענד.

ב ן - צ י ו ן

פאַלט אריין אין די רייד.

אונזער היים איז ציון. אָבער נישט דאָס ציון פון די אַלטע לייט, וואָס פאָהרען אַראָב שטאַרבען און וואַרטען אויף משיח'ן, ביז ער וועט צו תחית המתים וועקען. זייער ציון איז אַ בית-הקברות, אַן אַלט בית-המדרש, וואו מען לעגט אַריין אַלטע שמות... מיר, יונגע, מיר וואַרטען ניט אויף משיח'ן, אונזער משיח זיינען מיר אַליין. נאָך ציון וועלען מיר געהן, מיט אונזער בלוט איהרע פעלדער בעפעטען מיט אונזער שווייס זי אָנטרינקען.

צווישען עולם ווערט אַ בעוועגונג, איינער קוקט אויפ'ן צווייטען.

ח יי ם

אין דער זייט.

אַז מיר וועלען לעבען, וועלען מיר זעהן.

ר ב ח נ ן.

וואָס רעדען זיי דאָס אַזעלכעס?

י ו ס ף.

פון זייערע געשעפטען דאָרט.

ר ב ח נ ן

אויף בן-ציון צו יוסף'ן.

איך פערשטעה שוין גאָרנישט, ניבאָ טאָ איז עס אַ יוד, ניבאָ טאָ איז עס נישט קיין יוד. וויל נאָך ציון און גלויבט נישט אין משיח'ן, רעדט לשון-קודש און עסט אָהן אַ הוט. האָט איהר געזעהן אַביסעל אַ יוד?

י ו ס ף.

דאָס זענען פון די נייע יודען, נייע יודען.

מ ש ה

צו רב חנן און יוסף'ן.

עס איז שוין אַלט געוואָרען דאָס יודישקייט, מען דאַרף עס איבער-באַקען, איבערפרישען.

ב אָ ר י ס

צו חנן, אויף חיים'ן און בן-ציון.

דאָס זענען אָט פון יענע יונגע לייט, וואָס איבער זיי קומט אויף יודען אַלדאָס שלעכטס.

ה ע ל ע נ ע

צו טאַנטע בערטאַ.

עס איז קיין וואונדער ניט, עס האָט קיינע ערציהונג, קיינע בילדונג.

קוקט אויף חנה'לען און שאָקעלט טרויעריג מיט'ן קאָפּ.

אָנקעל קאַהן

הויבט זיך אויף מיט פּאַראַד.

מיינע דאַמען, מיינע הערען! איך פערשטעה עס גאַנץ גענוי, ווען זאָלכע לויטע, ווי שוויגער-פּאַטער, ווילען די רייזע נאָך ציון מאַכען. איך בין אויך פראָמער יודע אונד גלויבע אין ציון, ווי דער פּרעדיגער פלעגט עס צו זאַגען אין דער זינאַגאָגע יעדען זאָנאַבענד. אָבער זאָלכע יונגע לויטע, ווי די, וואַס זאָלען זי דען אין ציון מאַכען? קיינע פאַבריקאַציאָן, קיינע אינדוסטריע, ניכט וואַהר, מיין ענגעל?

טאַנטע בערטאַ.

וואַהר, מיין ליעבער, וואַהר, מיין גאַטע.

אַנדרזשיי

חי צו זיך.

ציון? איך האָב עס נאָך קיין מאָל נישט געזעהן, נישט אין חלום, נישט אין דער וואָהר, נאָך דעם קיינמאָל נישט געבענקט,—איך פיהל נישט, אַז דאָס איז מיין, און איך וויל דאָך צו וועמען געהערען, נאָך וואָס בענקען, וואָס דאָס ליעבען...

יוסטינע.

אויף פוילישער ערד בין איך געבוירען, אויף פוילישע לאָנקעס האָב איך מיך ערצויגען. די זון, וואָס בעגיסט די פוילישע פעלדער, האָב איך צום ערשטען מאָל דערזעהן ביי מיין געבוירען ווערען. מיין היים איז דאָס לאַנד, וועלכעס האָט מיך אין זיין שויס געהאַלטען, פון זיין מילך געזויגען. קיין אַנדער היים, קיין אַנדער לאַנד קען איך נישט, האָב איך נישט.

העלענע

צו טאַנטע בערטאַ, ווייזענדיג אויף יוסטינען.

זי האָט שטודירט אין אויסלאַנד, געבילדעט ווי אַ מאַנספּערזאָן. עס האָט גענוג געלד אָבגעקאָסט.

טאַנטע בערטאַ.

מען בעמערקט עס באַלד אין איהר שפּרעכען און איהר בענעהמען—אַזוי פיין, אַזוי איידעל, נישט ווי די דאָ. ווייזט אויף יוסף'ס קינדער.

העלענע.

איין צרה נאָר, זי וויל נישט חתונה האָבען. וויפיעל מען רעדט דאָס שדוכים אויס...

טאַנטע בערטאַ.

עס איז היינט אַזאַ מאָדע, עס וועט איבערגעהן. זי וועט עלטער ווערען, וועט זי קליגער ווערען.

העלענע.

געבע גאָט, געבע גאָט.

בן-ציון

פאַר דער צייט, ווען טאַנטע בערטאַ מיט העלענען שמועסען צווישען זיך, ווענדט זיך בן-ציון, שאָקלענדיג דעם קאָפּ, צו העלענען.

אוי, גלות-קינדער, אוי, גלות-קינדער.

משה.

אַ גלות-מאַמע איז אויך אַ מאַמע.

בן-ציון.

מען דאַרף זי זיך פון האַרץ אויסרייסען און אַוועקוואַרפען,—עס איז אַ מאַמע אַ קאַליקע.

משה.

אַ מאַמע אַ קאַליקע איז פאָרט אַ מאַמע.

חיים

הויבט זיך אויף, וואַרפט די ווערטער אהין צום טיש.

היימאַט און פאָטערלאַנד—דאָס איז אַ געשעפט פאַר אייך, בורזשואַזיע. מיר, אַרבייטער, פראָלעטאַריאַט, האָבען נישט קיין היימאַט, די גאַנצע וועלט-בורזשואַזיע איז אונזערע שונאים; אונזער פאָטערלאַנד איז דאָרט, וואו דער פעטער קאַפּיטאַליזמוס טרינקט נישט פון אונזערע ביינער דעם מאַרך אויס...

יוסף

צום טאַטען.

הע, טאַטע, אַרויסגעקומען אַ צייט, די קינדער רעדען פאַר די עלטערן.

משה.

אַז די עלטערן האָבען נישט אָבגערעדט פאַר די קינדער, מוזען די קינדער פאַר די עלטערן אָברעדען.

רב חנן

הויבט זיך אויף פון טיש, ציהט מיט זיינע צוויי זיהן באָריס'ן און יוסף'ן, דרעהט זיך איבער דעם שטוב.

עס האָט דאָרט אין דרויסען געמוזט אַן אַנדער וועלט ווערען. וואָס טוט זיך דאָס אַזעלכעס דאָרט, ביי אַייך אין די גרויסע שטעדט?

יוסף.

טאַטע, מיך פרעג. ביי אונז אין די הינטערגעסלעך ריהרט עס שוין שטאַרק אָן, ביי זיי—ווייזענדיג אויף באָריס'ן—דאָרט אין די הויכע פענסטער, הויבט עס ערשט אָן צו דערגרייכען, איינציגווייז, ביז עס וועט צו זיי קומען, ווי אַ דונער אומגעריכט.

רב חנן.

עפעס שטאַרבט אָב, עפעס ווערט געבוירען. וואָס, ווייס איך נאָך אַליין נישט.

יוסף.

אָבער, טאַטע, וואָס וועט דער סוף זיין?

באָריס.

ע, אַז דאָס וועט חתונה האָבען, וועלען זיי אָן אַלע נאַרישקייטען פערגעסען.

יוסטינע

פאַר דער צייט, ווען רב חנן רעדט מיט די קינדער, הערען זיך פון טיש אָבגעהאַקטע ווערטער, הי זי קריגט זיך מיט'ן אָנקעל קאַהן.

די גאַסטפריינדליכקייט פון די פוילישע קעניגען... איהר, אַלס געסטע פונ'ם לאַנד...

אָנקעל קאַהן.

ענטשולדיגען זי בעסטענס. בעמערקט, ווי רב חנן רעדט מיט די צוויי זיהן, בעאומרוהיגט זיך. אַבער איך בין אַ גוטער בירגער... ליעבע מיין פאַ-

טערלאַנד... ענטשולדיגען זי בעסטענס. אין אַ זייט צו טאַנטע בערטאַ. דער פאַטער שפריכט מיט דען קינדערן, געוויס איבער די ערב-שאַפט. צו יוסטינען. יאַ, יאַ, וויר ווערדען נאָך דאַריבער שפרע-כען. ער געהט אהין צום שווער מיט די זיהן. זאָ, זאָ, פאַטער. ווי בעפינדעט זיך דער ליעבער פאַטער, עטוואַס אָבגעצעהרט. דער פאַטער זאָלטע צו אונז קאָמען, וויר וויררדען צוזאַמען די רייזע אינס וואַרעמבאַד געמאַכט. עס ווערע דעם פאַטער גוט געדיענט ניכט וואַהר, מיין ענגעל?

טאַנטע בערטאַ.

וואַהר, מיין ליעבער, וואַהר, מיין גאַטע.

מלכה'לע

געהט אָב פון טיש מיט חנה'לען.

פון איין בעט איז דאָס אַלץ אַרויסגעקומען, אונטער איין באַלקען זיך אויפגעכאָוועט, אין דער וועלט געגאַנגען, יעדער בעזונדער מיט זיין חלום צוריקגעקומען...

אָנקעל קאַהן

צו דער שוויגער-מוטער.

אַך, די ליעבע מוטער פערלעסט אונז שאָן. ווי בעטריבט דאַס מיין הערץ!

אַנדרזשיי

וואָס איז געבליבען ביים טיש, הויבט זיך אויף, קוקט זיך ארום פערוואונדערט, און פרעגט אלעמען.

זאָגט מיר, גוטע מענשען, וואָס בין איך? צו וועמען גע-הער איך? איהר, וואָס האָט מיר לעבען געגעבען, וואָס פאַר אַ ציל האָט איהר מיר אין לעבען געגעבען? וועמען זאָל איך ליעב האָבען, וועמען זאָל איך פיינט האָבען? וועמען זאָל איך געהערען?

בן-ציון.

דו קעהרסט דעם יודישען פאָלק אָן, דיין לאַנד איז ציון...

אַנדרזשיי.

קיינמאָל נאָך האָב איך ציון נישט געזעהן, קיינמאָל נאָך האָב איך נאָך ציון ניט געבענקט.

י ו ס ט י נ ע.

דער ערד, וועלכע האָט דיך אויפגעצויגען—דער קעהרסט דו אָן.

אַ נ ד ר ז ש יי.

די ערד, וועלכע האָט מיך אויפגעצויגען, איז ניט מיין און קיינמאָל נישט מיין געווען!

ח יי ם

רופט צו איהם.

די מלחמה פון אָרימען פראָלעטאַריאַט רופט צו דיר.

אַ נ ד ר ז ש יי.

די מלחמה פון אָרימען פראָלעטאַריאַט איז - אַן אַלגעמיינער שטאָדטגאָרטען. איך דאַרף אַ שלאָף-שטוב דעם קאָפּ אַנידערצולעגען.

ח יי ם

געהט אָב, סאַרקאַסטיש שמייכלענדיג.

אַ נ ד ר ז ש יי

שטעהט אין מיטען שטוב און בעט זיך ביי אלעמען.

זאָגט מיר, גוטע מענשען, וואָס בין איך? צו וועמען געהער איך? גיט מיר אַ ציל אין לעבען! לאָזט מיך איבער עפּעס ליידען, עפּעס ליעבען! געהט צו צום זיידען. זיידע, דו פאָהרסט אַרויס קיין ארץ-ישראל,—צו וואָס?

ר ב ח נ ן.

איך וויל קומען צו קבר אָבות אין דעם לאַנד פון אונזערע עלטערן!

אַ נ ד ר ז ש יי.

און אונז דאָ וואָס לאָזט דו איבער?

ר ב ח נ ן.

אמונה.

אַ נ ד ר ז ש יי.

און וואו האָב איך זי?

ר ב ח נ ן.

פרעג דעם טאַטען, וואָס האָט דיך אויפגעצויגען.

אַ נ ד ר ז ש יי

צום פאָטער.

טאַטע, זאָג דו, וואָס דו האָסט מיר לעבען געגעבען, וואָס פאַר אַ ציל האָסטו מיר אין לעבען געגעבען?

ב אָ ר י ס.

ענדיג אויף דאָקטאָר און נעם אַ כלה מיט אַ סך נדן, וועסטו האָבען אַ ציל אין לעבען.

פ אָ ר ה אַ נ ג פ אַ ל ט פ ל י נ ק.

צווייטער אקט.

סצענע:

אין רב חנג'ס גארטען. רעכטס צווישען געדיכט בעזעצטע בוימער א ווערענדע מיט האלב-אויפ-געשטעלטע פליגעל, דאכט זיך, א סוכה. אויף דער ווערענדע איז געגרייט צום טיש—אויף טיי. אין הינטער-גרונד ווייט א הויכער וואלדי-גער בארג; פון צווישען די בוימער זעהט מען ארויס צווי הויכע שפיצען מויער פון אן אל-טער חורבה, וועלכע זעהען אויס, ווי אומגע-הייערע קוימענס, וואס שטייגען צווישען די בוימער. ארום בארג זעהט מען, ווי עס ציהט זיך א שמאלע ווייטע וועג-סטעגגע, בעזעצט מיט הויכע, אוראלטע טאפאלען. אין מיטען גארטען א הויכע לינדען-אליי. גראז-בענק אונטער די בוי-מער. לינקס א פלויט מיט א פארטקע. ווייטער לאנגע פעלדער, וואס ווערען פערלוירען אין א טאל, דערנאך ציהען זיי זיך בארג-אויף.

רב חנן מיט מלכה׳לען, אנגעטאָן אין שבת׳דיגען, האלטען צוויי גרויסע סידורים, געהען איבער דער לינדען-אליי אין גאָרטען צו דער פאָרטקע צו. נאָך זיי געהט נאָך א יונגעל פון א יאָהר ניין, אין אן אטלעסענעם קאפאָטיל, מיט געגרייזעלטע פאות׳לעך, טראָגט נאָך נאָך זיי צוויי גרויסע סטעארין-ליכט. נאָך זיי געהט נאָך רחל-לאָה, ווישט זיך די אויגען מיט׳ן פארטוך, שפעטער די משפחה. די אלטע פערלאָזען דעם גאָרטען דורך דער פאָרטקע, נאָד זיי דער יונגעל מיט די ליכט.

רחל-לאָה

צוריקגעהענדיג.

געהען די אַלטע אויפ׳ן בית-הקברות, געזעגענען זיך מיט די טוי-
טע ביים לעבען. דעם טאַטען מיט דער מאַמען דאָ אין קבר
איבערגעלאָזט. אין אַ פרעמדער מדינה פאָהרען זיי שטאַרבען, וואו
משיח וואוינט... אבגעהענדיג. זיי געהען, די אַלטע, אויפן בית
הקברות צו בעטען ביי די טויטע פאַר די לעבעדיגע.

משה

צו רחל-לאָה׳ן.

וואָס רעדט איהר דאָס צו זיך, באָבעשי?

רחל-לאָה.

וואָס דאָס האַרץ טוט וועה, און קיין אַנדערער פיהלט עס נישט.

זעצט זיך מיט משה׳ן אין אַ ווינקעל, אויף אַ גראָז-באנק.

טאַנטע בערטאַ

פערבעט די געסט אויף דער ווערענדע.

וויר ביטען שען! ערלויבען זי דאָך צום טעע!

אלע, אויסער בן-ציון און אַנדרזשיי, וועלכע זיינען עפעס פערטאָן אין א שמועס, געהען צו דער ווערענדע.

ה ע ל ע נ ע

נעמט אַן אנדרושיי פּאַר'ן ארבעל.

קום דאָך מיט.

אַ נ ד ר ז ש י י.

איך דאַנקע, מאַמאַ, באַלד.

אלע זעצען זיך ארום טיש. אָנקעל קאהן צווישען העלענען און טאנטע בערטען. טאנטע בערטע גיסט אָן גלעזער טיי. העלענע העלפט איהר צו, שטעלען ארום און בעטען צו טרינקען. די מאַנספּארשוינען שמועסען צווישען זיך זעהר ווארים. די פרויען נעמען אויך אָנטייל. חנה'לע פיהלט זיך פרעמד, האָט מורא מיט אַן אבר צו ריהרען. העלענע קוקט אויף איהר זעהר רחמנות'דיג און בעט זי גוטמוטיג.

ה ע ל ע נ ע

דערלאַנגט דעם שוואָגער קאהן אַ גלאָז טיי.

ערלויבען זי, שוואָגער.

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן.

דאַנקע בעסטענס. אַן די קינדער דערקענט מאַן די גוטע מוטער. צום שוואָגער. עס איזט קיין וואונדער, דאַס די קינדער זאָ ערצאָגען זינד, ווען מאַן זאָלכע איינע מוטער האַט. נון, נון. צום ווייב מיט אַ געלעכטערל. אַך, ווען דו די מעגליכקייט העטעסט דיינען אַדעל דיינען קינדערן איינצופלעסען!

ה ע ל ע נ ע

שטופּט די שוועגערין, האַלב אין סוד.

זאָג'ן, אַז עס איז נאָך נישט פערפאַלען, זאָל ער נאָר נישט זיין אַזאַ שמייגערײדע. אַ געלעכטער.

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן

מיט'ן פינגער צו העלענען.

פערשעמען זי מיך ניכט זאָ אין דער געגענוואַרט מיינער פרוי. האַקט אָב, דערמאָנענדיג זיך. אַבער יאַ, וואַס איך זאגען וואָלטע איהרער יוסטינען, וואו איז דאַס גוטע פרויליין יוסטינע? איך האַבע איהר דאָך אַ געהיימניס צו פערטרויען.

ה ע ל ע נ ע

וואָס דאָס אַזעלכעס?

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן.

איהר נור זעלבסט צו פערטרויען. רעדען צווישען זיך.

ב אָ ר י ס

צו חנהילען.

פאַרוואָס טרינקט די שוועגערין דעם טיי נישט?

ח נ ה

שאָקעלט מיט'ן קאָפּ, שמייכלענדיג.

י ו ס ף.

לאָז זי געמאַך, אַ יודינע, זי זעהט אַזעלכע פריצים אין קאַפּעלושען, האָט זי דרך־ארץ.

ט אַ נ ט ע ב ע ר ט אַ

טראָגט איהר אונטער אַ טאַץ מיט קאָנפיטורען.

ערלויבען זי דאָך, גוטע פרוי. פויזע.

ב אָ ר י ס

צו יוסף'ן.

נו, וואָס מאַכען דאָרט דיינע בחורים?

י ו ס ף.

זיי לערנען דאָרט תורה מיט דיין זוהן.

ה ע ל ע נ ע

האַלב ברוגז'ליך.

מיין זוהן דאַרף נישט זייער תורה, זאָלען זיי זיך ליעבער לערנען ביי איהם, ווי מענשען צו בעהאַנדלען.

י ו ס ף.

זיי וועלען זיך ביי איהם לערנען, ווי מענשען צו בעהאַנדלען, פאַר דעם אָבער וועט ער זיך ביי זיי לערנען, ווי זיך אַליין צו בעהאַנדלען. פויזע.

באָריס.

וואָס, זיי האָבען זיך שוין אַליין פערזאָרגט, און יעצט האָבען זיי שוין גאָרנישט מעהר וואָס צו טון, נאָר די וועלט צו פערזאָרגען?

יוסף.

אַז זיי וועלען נישט די וועלט פערזאָרגען, ווער דען וועט זי פערזאָרגען? מיר אַודאַי נישט. מיר זענען פערטאָן מיט דאַגות פרנסה, מיר האָבען ניט קיין צייט צו דעם, אַזוי איז עס תמיד. אַז זיי וועלען עלטער ווערען, וועלען זיי אַרביי־טען אויף עולם הזה, און זייערע קינדער אויף עולם הבא. אַזוי איז עס. מיר לעבען היינט אין נישט קיין זיכערער צייט. די צייטען צווישען די עלטערן און די קינדער טוישען זיך, ביסט נישט בטוח, ברודער, אויב דיין פראַצע, וואָס דו האָרעוועסט אַזוי דערויף טאָג און נאַכט, וועט נישט איבערגעגעבען ווערען אין די הענד פון דיינע שונאים...

באָריס

איראָניש.

אַזוי... זאָרגען זיי, הייסט עס, פאַר מיר און פאַר מיין קינד.

יוסף.

טאַקע אַזוי, טאַקע אַזוי.

ביים טיש ווערט שטיל. יעדער טוט זיך דאָס זייניגע, שטיל שווייגענדיג. דער אָנקעל קאָהן רוימט זיך אין אויער מיט העלעגען. עס הערט זיך, ווי אנדרזשיי רעדט מיט בן־ציון׳ען עפּעס וועגען אַן ענין, אין דער לינדען־אַליי קעגענאיבער דער וועראַנדע. העלענע רופט איינינע מאָל אנדרזשיי׳ען טיי טרינקען. ער איז פערטיפט אין שמועס און הערט נישט.

בן־ציון

דורך דער צייט, ווען אויף דער וועראַנדע ווערט שטיל, הערט מען זיין שטים, ווי ער שמועסט מיט אנדרזשיי׳ען.

עס איז קיין וואונדער נישט. זיי זענען תמיד פרעמד געווען פון דעם אַלעם. מען האָט אַייך פערשפּיעלט מיט אַזאָלכעס, וואָס קעהר אָן אַייך נישט און איז נישט אַייער. אַייערע עלטערן, אָנשטאָט צו בעשאַפען עפּעס נייעס פון דעם, וואָס איז אַייער, האָבען גענומען

פאַרטיגס פון פרעמדע און אַייך דערמיט אָנגעמאָסטען. און איהר האָט זיך געפרעהט אויף פרעמדע חתונות און מיטגעטרויערט אויף פרעמדע לויות. עס איז קיין וואונדער נישט, וואָס זיי דאָרט האָבען געקוקט אויף אַייך, ווי אויף אַ פרעמדען. איהר האָט אין דעם קאָן גאָרנישט אַריינגעשטעלט, ווען איהר וואָלט געוואָלט, האָט איהר זיך געקאָנט אויפהויבען און אַוועקגעהן. אַזוי לעבען קאָן מען מעהר נישט...

אַנדרזשיי.

איך האָב דאָס פרעמדע ליעבען געוואָלט, פאַר מיינס האָב איך עס געוואָלט מאַכען. אַ מענש מוז דאָך צו וועמען געהערען, מוז דאָך עפּעס האָבען, און איך האָב געזוכט, ביי אַלע געטער געזוכט; איך האָב געוואָלט ליעבען, זיין צוגעבונדען צו דעם, ווייל עס איז מיין.

בן־ציון.

דאָס פרעמדע איז אויף אַייך געפלאַצט, צעריסען זיך און פון אַלע זייטען אָבגעפאַלען. אַייער טאַטע, אַ יוד אַ סוחר, האָט נישט קיין צייט צו בעקלערען, וועלכע איז מיין און וועלכע איז דיין. דאָס ערשטע און בעסטע, און עס טויג צום געשעפט,—נעמט מען אַריין אין שותפות... ביז אַהער האָט מען געקאָנט מיטטאַנצען מיט דער חתונה. יעצט, ברודער, איז געקומען אַ צייט, אַז מען מוז וויסען, צו וועמען מען געהערט.

אַנדרזשיי.

און איהר ווייסט שוין, צו וואָס איהר געהערט?

בן־ציון.

איך געהער צו מיר אַליין. איך דאַרף קיינעם ניט איבערצייגען, אַז איך קאָן אויך פיהלען, ליעבען, און נישט בלויז, ווייל איך האָב אין דעם אַן אַנדער מיין, נאָר ווייל דאָס בין איך. איך ווייס, ווער מיין טאַטע איז, און דעם גערדאַנק, ווער איך בין, וועל איך איבער־געבען מיין קינד, אַז ער זאָל ניט זיין אַן אומגעלייזטער חלום פאַר אַנדערע, נאָר אַ ליכט פאַר זיך אַליין.

אַנדרזשיי

נאָך אַ לאַנגגען נאָכדענקען.

איך פֿערשטעהע אַייך נישט, יונגער מענש. האָרכט אויס: נעכטען האָב איך אַייך נישט געקענט, היינט זעה איך אַייך און רעד מיט אַייך, מאָרגען וועלען מיר זיך ווייטער צעגעהן אין דער וועלט אַריין. און אַזוי ווי מיר האָבען ביז נעכטען איינער פֿאַר דעם אַנ־דערן נישט עקסיסטירט, אַזוי וועלען מיר עס פֿון מאָרגען אָן ווייטער זיין. מיר לעבען איין מינוט אונטער איין שטיקעל וואָלקען, וואָס זיינע טראָפּענס נעצען אונז דורך ביינאַנד... מיר זענען איי־ניקלעך פֿון איין זיידע, וואָס פֿאָהרט פֿון אונז מאָרגען אָב שטאַרבען אין אַ פֿרעמד לאַנד... צי האָט איהר עפּעס אַזעלכעס, וואָס זאָל אונז, אָט די אייניקלעך פֿון דעם איין זיידען, צוזאַמען בעהעפֿטען? וואָס? זאָגט!

מ ש ה

געהט צו צו זיי און הערט זיך איין, וואָס זיי רעדען. אויף דער וועראַנדע ווערט שטיל.

ה ע ל ע נ ע

פֿון דער וועראַנדע צו אַנדרזשיי׳ען.

ערלויב דאָך צו אונז אַהער. פֿילייכט אַ טאַסע טיי?

אַנדרזשיי

מאַכט מיט דער האַנד.

ה ע ל ע נ ע

דעם קאָפּ אוועקדרעהענדיג.

עס לוינט זיך טאַקע מיט די יונגען דאָס האַרץ אויסצורייסען!..

באָריס.

זיי ווילען דאָך איהם דורכאויס ווייזען, וואָס זיי קענען.

יוסף.

שווייג, שווייג, לאָז מען ליעבער אויסהערען, וואָס דער בחור איז זיך מתודה. אויף דער וועראַנדע ווערט שטיל.

אַנדרזשיי.

קאָנט איהר מיר געבען אַ ציל אין מיין לעבען? האָרכט אויס: צוויי־שען אַנדערע האָב איך געלעבט, איך האָב געזעהן, ווי מענשען זענען זיך מוסר נפש פֿאַר דעם, וואָס איז זייערס. מענשען האָבען אַ שורש אין דער ערד, וועלכע האָט זיי אַרויסגעגעבען. איך האָב דאָס אַלץ מיטגעמאַכט מיט אַנדערע. געוויינט אויס טרויער, גע־רעש׳ט אויס שמחה, און מיינט נישט, דאָס איז געמאַכט געווען. ניין, איך האָב עס געוואָלט ליעבען, נאָר איך האָב אין דעם קיין אמונה נישט געהאַט. נישט דערפֿאַר, ווייל איך בין שוין צו אַלט אָדער נאָך צו יונג אמונה צו האָבען. ניין, מיין האַרץ איז פֿול מיט ליעבע, איז פֿול מיט לעבען, און זעהענדיג, ווי אַנדערע גלויבען, ווי אַנדערע ליעבען דאָס, וואָס איז זייערס, האָב איך מיין קאָפּ צווישען די קניהען איינגעגאָרעט און אַליין מיין נשמה אויס קנאה געגעסען... און אַליין מיר אין פּנים געשפּיגען: אומגליקליכער! וועה איז צו דעם זוהן, וואָס זיין טאַטע האָט איהם קיין ירושה נישט איבערגעלאָזט. האָרכט אויס: מיין האַרץ איז פֿול מיט אמונה. איך בין אַ כהן, וואָס זוכט אַ בית־המקדש. גיט מיר מיין גאָט, וועל איך אייך וועלטען איינלעגען, וועלטען אויפֿמויערן.

בן־ציון.

און איך וועל אייך געבען. דאָס איז אַייער פֿאָלק, אַייער לאַנד. די וויסטע מאַמע ציון, וואָס איז צוויי טויזענד יאָהר אַליין געווען, שטרעקט אויס איהרע הענד נאָך אַזעלכע פֿערשטויסענע קינדער.

אַנדרזשיי.

ווי זעהט דאָרט אויס אַייער מאַמע ציון? צי ציהען זיך אַזעלכע גרינע פֿעלדער, ווי דאָ ביי אונז? צי בעגילדעט דאָרט די זון די זאַמדיגע ברעגעס פֿון דעם טייך? ווי הייסט ער דאָרט?

בן־ציון.

ירדן.

אַנדרזשיי.

ווי די ווייכסעל? צי ציהט זיך דאָרט אויס ווייט דער האָריזאָנט

און פערנעפּעלט די טאָפּאָלען-בוימער, ווי דאָ ביי אונז? ווי זעהט דאָרט אויס די מאַמע ציון?

מ ש ה

דערנעהנטערט זיך.

שווייגט, שווייגט,—מען פערצעהלט דעם קינד פון דער מאַמען, וואָס האָט איהם געהאַט.

ב ן - צ י ו ן.

איך האָב נאָך ציון נישט געזעהן, דאָך אין מיין האַרץ פיהל איך עס... די פעלדער, וואָס האָבען געהערט דוד'ס געזאַנג...

מ ש ה

איבעררייסענדיג.

דער ציוניסטען-קאָנגרעס האָט אָנגענומען דעם אוגאַנדאַ-פּראָיעקט.

ב ן - צ י ו ן.

אויף אַ נאַכט-לעגער נאָר. *מיט דעם פאַרינגען טאָן.* די פעלדער, וואו אונזערע הייליגע אָבות...

ח יי ם

נאַכמאַכענדיג דעמזעלבינגען טאָן.

די ווילדע אַפריקאַנער, וואָס האָבען געגעסען גרינע טאַטערקע פון די בוימער אַראָב...

ב ן - צ י ו ן.

מענשען, וואָס האָבען גאָרנישט, קאָנען פון אַלץ לאַכען. *צו אנדרזשיי'ען.* מיר ווילען גלויבען אין ציון און מיר מוזען גלויבען אין ציון. צוזאַמענקניפּען די שנור פון היינט און די, וועלכע איז געוואָרען אָבגעריסען פאַר צוויי טויזענד יאָהר צוריק.

אַ נ ד ר ז ש יי.

און מיט די צוויי טויזענד יאָהר וואָס וועט זיין?

ב ן - צ י ו ן.

די צוויי טויזענד יאָהר זענען געווען לעבען פון גלות. מען מוז זיי

זיך אויסרייסען און אַוועקוואַרפען, אויסרייסען מיט געוואַלד און אָנהויבען לעבען אַ ניי לעבען.

מ ש ה.

דאָס קאָנען נאָר זאָגען אַזעלכע, וואָס לעבען אין דער היסטאָריע פון דער פערגאַנגענהייט אָדער אין דער פאַנטאַזיע פון דער צוקונפט. מיר, מענשען פון היינט, מוזען קענען יעדעס קייטעל, וואָס קייטעלט צוזאַמען אונזער נעכטען און מאָרגען. יעדער דור פערלאַנגט דאָס זייניגע. קיין יאָהר, קיין טאָג, קיין שעה ווערט נישט פערפאַלען אין לעבען. מיר, יודען פון היינט, זענען נישט די יודען פון פאַר צוויי טויזענד יאָהר צוריק. מיר פערשטעהען זיי נישט און קענען זיי נישט. מיר זענען אויך נישט די יודען פון טויזענד יאָהר שפּעטער, מיר זענען מענשען פון ה יי נ ט, וועלכער איז געוועבט פון נ ע כ ט ע ן און מ אָ ר ג ע ן. איך ווייס נישט, ברודער, אַז מאָרגען זאָל משיח קומען, צי וועט זיך נישט געפינען אַ שניידערל אין אַ קליין שטעדטיל, וואָס וועט זאָגען: אָהבתי את אשתי, און וויל נישט פערלאָזען דאָס בוימעל, וואָס שטעהט פאַר זיין פענסטער. וואָרום זעהסטו, די טראַגעדיע פון גלות איז דאָס, וואָס דער גלות ווערט די מאַמע פון דעם פערטריבענעם.

ח יי ם.

די טראַגעדיע פון גלות איז דאָס, וואָס דאָס פאָלק, וואָס האָט פערלוירען זיין זעלבשטענדיגקייט, הערט אויף צו זיין אינטערנאַציאָנאַל. עס קוקט אויף אַלעמען פון דעם ענגען שטאַנדפונקט פון זיינע פּריוואַטע נאַציאָנאַלעליידען. *קלאַפּט אַנדרזשיי'ען אויפ'ן פּלייצע.* מיט מיר רעד, ברודער. אָט וואָס מיר דאַרפען: יודען זענען אַ פּראָלעטאַריער-פאָלק; אונזערע ברידער ווערען אויסגענאָגט פון די העכט דאָרט. *ווייזט מיט'ן פינגער אויף דער ווערענדע.* קוק אָן די שררים, דו זאָלסט מיר לעבען—זיצען זיך ביים טיש. מאָרגען וועט איהר שוין ניט עסען קיין מיטאָג, איך זאָל שוין אַזוי לעבען!

י ו ס ף

פון דער ווערענדע.

פון וואַנען קומסטו דאָס, מיין זוהן?

חיים:

פון דער מאַסע, טאַטע.

יוסף.

וואָס האָסטו דאָס אַזעלכעס אָבגעטאָן?

חיים

כ'האָב אָנגעגרייט פאַר אַייך אַן אָנבייסען אויף מאָרגען, וועט איהר פערגעסען אָן מיטאָג צו שפייזען, ווי דער אָנקעל זאָגט.

יוסף.

וואָס דאָס אַזעלכעס?

חיים.

כ'האָב צוזאַמענגערופען דעם בעקער-פראָלעטאַריאַט און מען שטרייקט, טאַטע-ברודער! צום פעטער באָריס. דער פעטער וועט מאָרגען צום בעקער-הויז געהן און צום אויוועז זיך שטעלען. און די מומע—צו העלענען—וועט די מיירע מאַכען, כלעבען,—צום אָנקעל קאַהן—און דער אָנקעל וועט אַזוי גוט זיין די שינדעל זיך אָנטון און וואַסער ברענגען.

יוסף.

וואָס זאָגט איהר נישט צו איהם!

באָריס

אויפהויבענדיג זיך פון טיש.

געה, קלייב נחת פון דיין בחור! געהט אַרונטער פון דער ווערענדע מיט טאַנטע בערטאַ, נאָך איהם אָנקעל קאַהן מיט העלענען, נאָך זיי דער איבעריגער עולם.

חיים

געהט אויף דער ווערענדע און קוקט נאָך די אָבגעהענדיגע געסט.

אַזוי, היינט זענען מיר די שררים,—צו לאַנג האָט איהר אונז געלאָזט אויסהונגערן, אַז מיר זאָלען רעדען מיט אַייך רוהיג.—צו לאַנג האָט איהר אונז שאַנד אָנגעטאָן—איבער אַייך האָט אונז די וועלט פעראַכטעט, פיינט געהאַט—איבער אַייך, איבער אַייך...

בן-ציון

צו אנדרושיי.

ערלויבט נאָר... געהען אָב צוזאַמען שמועסענדיג, אין הינטערגרונד, צווישען די געדיכטע ביימער, הינטער דער ווערענדע.

יוסף

געהט צו צו משה.

נו, נו, ווי געהט עס מיט יודישקייט?

משה.

מען ציהט עס, טאַטע, אויף דער קאַפּול—אַ האַרט שטיקעל לעדער, עס גליטשט זיך ניט אַזוי לייכט... רעדען שפּאַצירענדיג.

אָנקעל קאַהן

מיט העלענען דרעהען זיך איבער דער לינדען-אַליי, שמועסען זעהר פעראינטערעסירט.

זעלבסטפערשטענדליך, איך בין אויך דער זעלבען מיינונג, גאַנץ דער זעלבען מיינונג. קינדער מיסען זיין דאַס גליק דער עלטערן, עלטערן דאַס גליק דער קינדער. יאַ, יאַ.

העלענאַ

רייסט איבער.

שוואָגער, זיי ווייסען עס פיעל בעסער פון מיר. זי זינד דאָך אַ וועלט-מענש, וועלכער האָט פיעל געזעהן, פיעל געהערט, און וועלכער, וועלכער... פערענדערט דעם טאָן און הויבט אָן צו רעדען פראָסט יודיש. מילאָ, פאַרן שוואָגער דאַרף מען זיך דאָך נישט שעמען, מיר זענען דאָך היימישע מענשען. איידער מען דערלעבט דאָס אויפצוציהען... וויפיעל מאָל ווערט די מאַמעס מילך געדונגען... עס ווייזען זיך איהר אין די אויגען טרערען. און אַז גאָט העלפט שוין יאָ, אַז עס קומט די צייט אַ שטיקעל נחת צו דערלעבען, קען דאָס קיין טאַטע, קיין מאַמע נישט. יעדער האָט זיך זיינע מאָדעס, פערדרעהט זיך זיין קאָפּ, גאָט ווייס מיט וואָס. מען האָט דאָס לערנען געלאָזט—די היינטיגע וועלט פערלאַנגט דאָס, צו אַ שדוך, צווישען מענשען... און דאָס, אַך! שוואָגער, אַ מויד פון צוויי און צוואַנציג יאָהר און קלערט נאָך גאָר נישט פון קיין תכלית.

אָנקעל קאַהן.

עס געהט פאָריבער. קינדהייט, ראַס געהט דורך. ראַט איך די שוועגערין דאַס פרויליין צו אונז צו גאַסט צו שיקען, זי ווירד דאָרט דעם יונגען מענשען קענען, לערנען, זיך אַמיזירען, אינס טעאַטער געהן, ער איזט זעהר איין זעהר ליעבענסווירדיגער יונגערמאַן.

העלענע.

היינטיגע צייטען,—זאָל עס דעם שוואָגער נישט פערדריסען, יונגע מענשען, מען מוז גוט פאָרזיכטיג זיין, איידער מען געהט טון אזאַ שריט. דאָס איז דאָך מיין איינציג קינד...

אָנקעל קאַהן.

איך קאַן שאָן די שוועגערין פערזיכערן—עס איז אַ טיכטיגער יונגער מאַן, ער איז מיין קאָזען זעלבסט אויס פאָזען, דורכגעמאַכט די רעאַל-שולע. פיין, פאָרנעם אין געזעלשאַפט, האַט איין גוטען פאָסטען, עקספעדיטאָר אין איינעם גראָסען וואַרען-הויז — דריי טויזענד מאַרק יעהרליך. בעטעט מיט מיר אין איין טעמפעל. גוטער זאָהן זיינער עלטערן.

העלענע.

איך פערלאָז מיך אינגאַנצען אויפ'ן שוואָגער. צוערשט גאָט, דערנאָך ער. וואָס קאָנען מיר זאָגען? אַז עס איז אַ זיווג פון הימעל, וועט עס ממילא ווערען אויסגעפיהרט. זאָל דער שוואָגער נישט פערגעסען: יוסטינע איז ביי אונז די איינציגע טאָכטער. מילא וויפיעל דאָס האָט אָבגעקאָסט איהר בילדונג, איהר ביכער לעזען, איהר פאָרטעפיאַן שפיעלען,—פון דעם רעדט מען שוין נישט. מיר וועלען זי דאָך פון אונז נישט אַרויסלאָזען מיט ליידיגע הענד.

אָנקעל קאַהן.

זעלבסטפערשטענדליך, זעלבסטפערשטענדליך. יעדענפאַלס, יאַ וויפיעל זינד זי אין דער מיינונג איהרער טאָכטער מיטגיפט צו געבען? אום דעס יונגען וועגען איז עס יאַ עגאַל, פיר איהן ווירד'ס ניכט פיעל מאַכען. נור פיר זיינע עלטערן. יעדער פאַטער זאָרגט דאָך פיר דאַס גליק זיינער קינדער.

העלענע.

מילא וואָס דער פאָטער וועט געבען... אַודאַי נישט ווייניגער, ווי זיבען, אַכט טויזענד רובעל, אין דעם וועל איך שוין זיין. דאָס איבעריגע צו צעהן וועל איך מיר שוין מוזען אַן עצה געבען, פאַר דעם איז מען דאָך אַ מאַמע. אין גוטע צייטען נעמט מען אַראָב און מען בעהאַלט פאַר דאָס קינדס וועגען...

אָנקעל קאַהן

מיט א גלעזכטערל.

די „קניפלעך?"

העלענע.

רופט עס, ווי איהר ווילט, אַבי עס איז דאָ. און מיט אַן אויסשטייער וועט זי זיך אויך נישט דאַרפען צו שעמען אַפילו אין בערלין. גלויבט מיר.

אָנקעל קאַהן.

רעכט שען, רעכט שען, וויר זינד דאָך שוין זאָ ווי זאָ פערוואַנדט, ניכט וואַר? זאָל אַבער דאַס פרויליין ניכט דאַגעגען האַבען, וואַס דער ברויטיגאַם אויס דויטשלאַנד איזט? זי איזט דאָך זאָלך איינע פאָלין? און ביי אונז אין פאָזען מוס מאַן יאַ גוטער דויטשע זיין, ווען מאַן אַוואַנסירען וויל.

העלענע.

מילא פאַר פרנסה וועגען, איבער דעם, דאַכט זיך וועט קיין מניעה נישט זיין. מיר זענען דאָך אַלע יודען. וואָס איז דער חילוק?

אָנקעל קאַהן.

יאַ, וויר זענען דאָך אַלע יודען.

העלענע.

כל זמן ווען עס שאַדט איהר נישט, זאָל זי זיך זיין, וואָס זי וויל. ביי אונז דאָ איז עס אַזאַ מאָדע צו זיין אַפוילין. מיר אין איהרע יאָהרען זענען אויך אַזעלכע פוילינס געוועזן. עס ווייזען זיך באַריס מיט טאַנטע בערטאַ, קומען אַן שפּאַצירענדיג פון יענער זייט אליי. אָט ווען די

שוועגערין איז אין דערהיים געווען, איז זי אויך געווען אַ פּאָלקאַ...
באָריס! באָריס! זיי קימען זיך צוזאמען, רעדען צווישען זיך, שפּאַצירענדיג אינאיינעם איבער דער אַליי.

באָריס.

קומט, לאָזען מיר געגוי דעריבער שפּרעכען.

העלענע.

לאָזען מיר געהן אין וואַלד אַריין. דאָרט טיפער. געהען אָב און ווערען פערלוירען אין די געדיכטע בוימער הינטער דער וועראַנדע, וואו עס זענען שוין צוערשט בן-ציון, אַנדרושיי, יוסף, חנה'לע און משה אַבגעגאַנגען. דער גאָרטען ווערט ליידיג, חיים זיצט אויף דער וועראַנדע און איז פערטיפט אין לעזען אַ קליין ביכעל. פון דער בעהאַלטענער גראָז-באַנק דערהויבט זיך די אַלטע רחל-לאה, וואָס איז דורך דער גאַנצער צייט געווען בעהאַלטען אין זיך און דרעהט זיך איינע אַליין איבער דער אַליי, רייסענדיג בלימלעך.

רחל לאה

פאר זיך, רייסענדיג די בלימלעך.

זיי געהען, די אַלטע, אויפ'ן בית-הקברות געזעגענען זיך מיט די טויטע ביים לעבען. דעם טאַטען מיט דער מאַמען אין קבר איבערגעלאָזט. אין אַ פרעמדער מדינה פאָהרען זיי שטאַרבען, וואו משיח וואוינט... זיי געהען, די אַלטע, אויפ'ן בית-הקברות צו בעטען ביי די טויטע פאַר די לעבעדיגע...

יוסטינע

פאלט אַריין אין גאָרטען דורך דער פאָרטקע, די האָר צעפלאָשעט. זי האלט אַ גרויסען שטעקען אין דער האַנד, רעדט ווי צו זיך.

איך בין אויבען געווען, אויף די בערג. איך האָב ווייט און ברייט אין דער וועלט געקוקט. די גאַנצע וועלט איז פאַר מיר, ווי אויף דער האַנד, געווען אויסגעשפּרייט, און אַלץ האָט גערעדט צו מיר. מיין נשמה האָט זיך, ווי דער פויגעל, געבאָדען אין דער פרייער לופט. איך האָב ברייט און ווייט די אָרעמס פערשפּרייט, עס האָבען מיך אַרומגערינגעלט טייכען זאַנגען, קעפּ איבער קעפּ. פאַרטיג און גרייט איז שוין אַלץ דאָרט אויבען. די קעפּ האָבען זיי גענויגט צו

דער זון און האָבען זיך געבאָדען אין גאָלדענעם גלאַנץ פון דער זון אַ רעגען פון גאָלד האָט דאָס אַלץ אַרום בעגאָסען מיט ליכט, און די וועלט לאַכט פון עשירות. דערזעהט רחל-לאה'ן. זאָגט, באָבע, לאַנג איז שוין, ווי איהר באָדט זיך דאָ אין דער לופט פון די פוילישע קיניגען?

רחל לאה.

וואָס דו פרעגסט מיך, מיין קינד, פערשטעה איך נישט. צי איך בין אַהיגע? דאָ האָט מיך מיין מאַמע דערצויגען. פערצעהן גילדען האָב איך שוין אין דער חברה-קדישא בעצאָהלט אויף אַ קבורה אויף נאָך הונדערט און צוואַנציג יאָהר.

יוסטינע

ווייזט אויף די בערג.

ביסטו שוין דאָרט אויבען געווען?

רחל לאָה.

אין די יונגע יאָהרען שבת נאָכ'ן עסען, ניס שפּילען.

יוסטינע

ווי צו זיך.

איך בין אויבען געווען. נאָהענט בין איך געשטאַנען צו די וואָלקען. דער הימעל האָט זיך געבראָכען איבער מיין קאָפּ. די וואָלקען, ווי געפליגעלטע שעפסען, האָבען געבאָדען זייער וואָל אין דורכזיכטיגע וואַלען-טענער. איך בין געווען אין אסתר'קעס שלאָס, צו מיר האָבען גערעדט די שטיינער, די מויערן, און מיר האָבען זיי בעגריסט זייער שוועסטער. פאַר מיר, צו מיינע פיס, איז געלעגען אויסגעצויגען די גאַנצע אָרימע פוילישע ערד. איך האָב געזעהן די אָרימע כאַטקעס מיט זייערע פערפוילטע שינדעלדעכער, פערטרונקען אין די הויכע טאָפּאָלען-בוימער. און ווי נאָהענט איז מיר דאָס אַלץ געווען! איך האָב מיינע אָרעמס ברייט אויסגעצויגען: קומט, קומט צו מיין ברוסט... אַרום דעם שלאָס גיסט זיך די אָרימע ווייכסעל-סטענגע, ווי די שענע יודישע שניידערין פון אָפּאָלע האַלזט אַרום איהר פאַן און מאַן, דעם קיניג. איהרע וואַסער-

טאָוולען גיסען זיך צווישען די ליכטיגע, בעגאָלדעטע ברייט־בייטען, באָדענדיג זיך אין דער העל גליהענדיגער זון. צעבראָכען דעם קאַרק אויף טויזענדער שיפען... *פויזע. אימפּראָוויזירט.* אויפ'ן „דזשעדזשינעץ“ שטעהט די קיניגין, די „קאָכאַנקע“, די יודין. זי קוקט אויס איהר „פּאַן“, איהר מאַן. ער קומט צוריק פון פעלד אין איהר געצעלט אַריין, וואָס זי האָט אָנגעגרייט פאַר איהם... איהרע שוואַרצע לאָקען האָט זי איבער איהר ווייס קלייד צעלאָזט, און דער געשמאַק פון די האָר געהט אין דער לופט אויף... איהרע שוואַרצע אויגען שיטען פייער... אין איהר האַנד האָט זי בלומען, בלומען, וואָס איהר עלטער־באָבע לאה האָט פאַר זיי געקויפט איהר מאַן אויפ'ס נאַכט ביי איהר שוועסטער רחל... אויפ'ן „דזשעדזשינעץ“ שטעהט די קיניגין, די יודין, די שניידערין—צו איהרע פיס די פוילישע אָרימע ווייכסעל־בערג. דאָרט ווייט פערנעפּעלט זיך דאָס לאַנד אין די האַלב־געדיכטע טוי־וואָלקען, וואָס די נאַכט און דער טאָג וועבט פאַר איהם... דאָרט ווייט בלאָנדזשען די טאָפּאָלען, די אָרימע ערד־קינדער, איבערן וועג אַרום, משוגע און ווילד, מיט אָבגעפּליקטע קעפּ... דאָרט ווייט בלאָנדזשען די ווערבעס און רייסען די צעפּ פון די קעפּ, און וויינען פאַר זיך און פאַר דער גאַנצער וועלט...

ר ח ל ל אָ ה.

דו רעדסט, מיין קינד, פון היץ. וואו ביסטו געוועןְ?

י ו ס ט י נ ע.

איך בין געוועזן אין דעם לאַנד פון דער נשמה... אין די בערג בין איך געוועזן, וואו מיך האָט געקושט יעדעס ווינטעל, געבלע־טערט מיר די האָר און געגלעט מיין נאַקעטען האַלז און געשעפּ־טשעט מיר אין אויער סודות פון אַנדערע צייטען. אין דער קי־ניגינס אסתר'קעס שלאָס בין איך געוועזן, וואו מיך האָבען אַרומ־גערינגעלט די אַלטע מויערן, די שטיינערנע עדות, וואָס האָבען געזעהן, ווי דער קיניג האָט געהאַלזט די שענע יודין, וואָס האָבען געהערט די תאוה'דיגע קושען, וואָס די יודישע שניידערין האָט געקושט איהר קאָכאַנעק, איהר מאַן, איהר פּאַן, דעם קיניג... און מיר איז געוועזן, ווי איך וואָלט אין אַנדערע צייטען געלעבט, דענסטמאָל, ווען דער שלאַכטשיץ איז געוועזן אַן אַנדערער, ווען

דער יוד איז געוועזן אַן אַנדערער. און מיר איז געוועזן, ווי דאָס אַלץ, וואָס האָט זיך אָבגעטאָן אין דעם פּאַלאַץ, איז צוריק לעבע־דיג אויפגעשטאַנען פאַר מיינע אויגען. מיינע אויערן האָבען נאָך פערנומען דאָס געזאַנג פון די האַרפען, דאָס אָבקלינגען פון איהרע יודישע געזאַנגען, וואָס זענען פערגליווערט געוואָרען אין די שפּאַלטען פון פּאַלאַץ נאָך פון דענסטמאָל, ווען זי, די יודישע שניידערין פון אָפּאָלע, האָט געזונגען פאַר איהר קעניג און קאָ־כאַנעק, וואָס איז געוועזן פערוויגט אין איהר שויס, אויף איהרע שוואַרצע, צעפּלאָשעטע האָר, פון ליעבע און פערגעניגען.

ר ח ל ל אָ ה.

רעד נישט אַזוי, מיין קינד. *נעמט זי איין און זעצט זיך מיט איהר אויף א גראָז־באַנק.* געה נישט מעהר אין די בערג. זי האָט פערכשופט דעם שלאָס, מיט די אויגען, מיט איהרע צוויי שוואַרצע אויגען, וואָס דער קיניג האָט געבעטען צו זיי. *נאַאיוו.* יעדע נאַכט קומט זי דאָך דאָרט אַהין בלינדערהייט און זוכט זיך די אויגען.

י ו ס ט י נ ע

דערשראָקען.

פון וועמען דערצעהלסט דו דאָס, באָבעשי?

ר ח ל ל אָ ה.

פון דער קיניגין אסתר'קע, וואָס האָט פערכשופ'ט דעם קיניג מיט איהרע צוויי גרויסע שוואַרצע אויגען. וואו דער קיניג איז גע־גאַנגען, זענען די אויגען איהם נאָכגעגאַנגען. נאָך איהר טויט האָט דער קיניג איהר די אויגען אַרויסגענומען און אין צוויי גאָל־דענע רינגען איינגעפאַסט...

י ו ס ט י נ ע.

וואָס האָט דער קיניג מיט די אויגען געטאָן?

ר ח ל ־ ל אָ ה.

ער האָט זיך אַ שוואַרצען זאַל געהייסען אויסמויערן, דעם זאַל מיט שוואַרצען טוך געהייסען אַרומקלאַפּען, די רינגען האָט ער

אויף אַן עמוד אַנידערגעלעגט. יעדער נאַכט, פּונקט האַלבער נאַכט, קומט ער צו געהן, קניהט פאַר זיי און בעט צו זיי...

י ו ס ט י נ ע.

אָ מענשען, ווערט פערשוויגען, וועלט, האַלט דעם אָטעם אַיין! דער קיניג בעט אין איינזאַמקייט...

ר ח ל - ל אָ ה.

זי קען דאָך צום בית-דין של מעלה נישט קומען מיט אַרויסגענומענע אויגען. דער מלאָך טרייבט זי: וואו האָסט דו די אויגען? וואו האָסט דו די אויגען? קומט זי צו געהן יעדע נאַכט צום פּאַלאַץ מיט'ן שטעקען אין דער האַנד, זוכט זי זיך בלינדערהייט איהרע אַרויסגענומענע אויגען, צווישען די שטיינער, צווישען די גראָזען.

י ו ס ט י נ ע.

דו האָסט זי שוין געזעהן?

ר ח ל - ל אָ ה.

נישט איין מאָל און נישט צוויי מאָל. ווייסט זי אויך זעהן היינט אויף דער נאַכט, ווען מיר וועלען דעם זיידען בעגלייטען געהן. איהרע שוואַרצע האָר האָט זי צעפּלאָשעט איבער די ווייסע תכריכים. אויפ'ן קאָפּ האָט זי ברענען אַן אויסגעהענדיגע קרוין, און מיט פערשלאָסענע אויגען דרעפּשעט זי צווישען די שטיינער, צווישען די מויערן, און זי זוכט מיט דעם שטעקען צווישען דעם קאַלך און דעם ליים: האָט איהר מיינע אויגען געזעהן? האָט איהר מיינע אויגען געזעהן?

י ו ס ט י נ ע

בעהאַלט זיך דאָס פּנים אין די הענט.

שווייג, באָבעשי, שווייג, באָבע לעבען! א לאַנגע פּויזע.

עס קומען אַן העלענע, אַנקעל קאַהן, באָריס און טאַנטע בערטאַ, שמועסענדיג צווישען זיך.

ה ע ל ע נ ע

בעמערקענדיג יוסטינען, געהט צו צו איהר.

יוסטינע, וואו ביסטו געווען, מיין קינד?

י ו ס ט י נ ע.

האַלט פערשטעלט דאָס פּנים אין די הענט און ענטפערט נישט.

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן

דערנעהנטערט זיך.

ווילקאָמען, שענעס פרויליין, האַבע זי גאַנצען טאַג ניכט געזעהען. ווי בעפינדען זי זיך?

ה ע ל ע נ ע

ווינקט צו רחל-לאה'ן.

זייט נאָר מוחל, באָבעשי, זיי האָבען עפּעס צווישען זיך צו רעדען.

געהט אָב מיט רחל-לאהן, איבערלאָזענדיג יוסטינען מיט'ן אָנקעל אליין.

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן.

זי אַנטוואָרטען מיר ניכט. זאָל איך זי פיללייכט פערלאַסען?

י ו ס ט י נ ע.

דאַנקע, אָנקעל.

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן.

זאָלטען זי נאָך איינסט די רייזע צום אָנקעל נאַך לייפּציג מאַכען. ויר וערדען בערלין בעזוכען. אין בערלין איזט עס גאַנץ, גאַנץ גרויסאַרטיג.

י ו ס ט י נ ע.

וואָס זאָל איך דען אין בערלין מאַכען?

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן.

אין בערלין איזט עס זאָ שען, הערליך. ויר וערדען אינס טעאַטער געהן, געזעלשאַפט בעזוכען, מיט יונגען לויטען בעקאַנטשאַפט שליסען. זאָלך איין היבשעס פרויליין, ווי ניכטע... פיללייכט מאַכטע יעמאַנד איהנען דען האָף?

יוסטינע.

וואָס פאַר אַ געשעפטען קען איך האָבען מיט דייטשען? זיי זענען דאָך מיינע טיפסטע שונאים!

אָנקעל קאַהן.

אַבער וויר, יודען פאָן דער גאַנצער וועלט, זינד פאָן איין פאָלק. דער פאָלנישע יודע, ווי אויך דער דויטשע יודע גלויבען אין איינען גאָט, האַבען איין שבת.

יוסטינע.

מיר קענען גלויבען אין איין גאָט, אָדער נישט גלויבען — מיר זענען צוויי פערשיידענאַרטיגע מענשען. נישט איך פערשטעה דעם פעטער און נישט דער פעטער פערשטעהט מיך. מיינע ליידען זענען אַייערע שמחות, מיינע שמחות זענען אַייערע ליידען. אין מיר לעבט די פוילישע ערד, דער פוילישער גייסט, און אין אַייך לעבט דער גייסט פון מיין שונא. אַן אונאויפהערליכע מלחמה פון דור צו דור טיילט דורך צווישען אונז.

אָנקעל קאַהן

מיט אַ געלעכטער.

ווי דאָך, ווערדען וויר פיליכט שטרייטען מיט איינאַנדער, איך אין איין אַנדערען העערע, זי אין איינעם אַנדערן העער?

יוסטינע.

עס קען אַמאָל די צייט קומען אויך.

אָנקעל קאַהן

לאַכט.

דאָך ווי זאָ? ווירסטו, די טאָכטער מיינעס ברודערס, מיט דיינעם אָנקעל שטרייטען נור דעסהאַלב, דאַ איך דויטשע און דו פאָלין? וויר זינד דאָך אַבער יודען? וויר געהערען דאָך צו איינער פאַמיליע אַן?

יוסטינע.

אין דער היגזיכט זאָל דער זוהן מיט זיין פאָטער מלחמה האַלטען, און די טאָכטער מיט איהר מוטער.

אָנקעל קאַהן

אַבגעהענדיג.

דאַס איזט אַבער יאַ ניכט צום פערשטעהן! וויר זינד דאָך אַבער יודען? גלויבען אין איינען גאָט? *אַבגעהענדיג צו העלענען מיט באָריסן, וועלכע שמועסען צוזאַמען מיט טאַנטע בערטאַ.* וויר זינד דאָך אַבער יודען! *צו טאַנטע בערטאַ.* זאַגע דו, פאָלין, וויר שטרייטען? נים דען זעבעל אין האַנד. דו ביזט מיינע פרוי ניכט, איך בין דויטשער — דו ביזט פאָלין! כאַ, כאַ, כאַ.

באָריס.

וואָס טוט זיך דאָס אַזוינס אין מיין הויז?

פון הינטער די בוימער קומען ארויס אַנדרזשיי און בן-ציון, נאָך זיי יוסף און משה.

אַנדרזשיי

צום פאָטער.

דו, וואָס דו האָסט מיר לעבען געגעבען, פאַרוואָס האָסט דו מיר נישט געגעבען קיין אינהאַלט אין לעבען? זאָג! ווי אַ לערע זאַנג, שטעה איך איינער אַליין אין פעלד, אין קיין שייער וועט זי ניט ווערען אויפגענומען!

באָריס.

און אויף דעם האָב איך געהאָרעוועט מיין גאַנץ לעבען? די וועלט אַיינגעלעגט, אַייך בילדען צו לאָזען, מענשען פון אַייך צו מאַכען? גליקליך אַייך צו מאַכען? וואו איז אַייער גליק? אַייער גליק וואו איז? וואָס איז דאָס אַזוינס ביי אַייך געוואָרען, וואָס לאָזט אַייך נישט לעבען? וואָס איז דאָס ביי אַייך אַזאָלכעס געוואָרען, וואָס לאָזט אַייך נישט רוהען? וואָס זוכט איהר? וואָס ווילט איהר?

יוסף.

אַזוי, ברודער. ביי אַייך אין די הויכע פענסטער איז עס מיט אַמאָל געקומען, ווי אַ דונער אין אַ שענעם העלען טאָג. ביי אונז אין די קעלער-שטובען האָט עס יעדער טאָג, יעדע שעה געפייניגט, געבראָטען, ביי אונז איז עס אונזער טאָג-ברויט געוואָרען.

העלענע

ברעכט זיך די הענט.

וואָס איז דאָס אַזאָלכעס געשעהן?

משה

רופט אויס.

עס איז געקומען אַ צייט פון פעסער נעמען! דאָס שותפות'דיגע לעבען אין פערנעפּעלטען פאַרנאַכט איז פאַר אַייך, אַלטע דורות, גוט געווען—איהר האָט זיך דאָרט געקענט דורכגנבענען אומבע־מערקט. מיר, יונגע דורות, ווילען פיהרען אונזער לעבען פריי און אָפען! אומפערשעמט ווילען מיר מענשען אין די אויגען קוקען, און אָהנ'רחמנותדיג זאָלען אַנדערע אויף אונז זייערע בליקען שי־קען. זעהט: דאָס און דאָס זענען מיר! אַזוי האָט אונז גאָט בע־שאפען!

עס ווערט פאַרנאַכט, די זון געהט אונטער באַנץ ווייט, בעגאָלדט די הויכע טאָפּאָלען־בוימער אונטערן באַרג. עס עפענט זיך אויף די פאָרטקע אין גאָרטען; עס קומען אריין **רב חנן** מיט **מלכה'לען** מיט גרויסע סידורים אונטער די אָרעמס, מיט אויסגע־וויינטע אויגען. נאָך זיי טראָגט נאָך דער יונגעל צוויי אין דער העלפט אויסגעברענטע ליכט. אַלע ווערען שטיל, ווארטען. אַ לאַנגע פויזע.

רב חנן

נעמט דאָס טיכעל צו די אויגען צו און זאָגט שטיל, אָבער מיט אַ זיכערער שטימע.

געלויבט צו גאָט, מיט די טויטע האָבען מיר שוין אונזער רעכענונג געשלאָסען.

אַנדרזשיי

געהט צו צום זיידען, פרעגט איהם מיט אַ רוהיגער שטים, ווייזענדיג מיטן האַנט אויפן ארומיגען עולם.

און מיט די לעבעדיגע, זיידע, האָסטו שוין דיין רעכענונג גע־שלאָסען?...

פאָרהאַנג פאַלט פלינק.

דריטער אקט.

סצענע:

אַ לאַנגער וועג, בעזעצט מיט הויכע טאָפּאָלען, רינגעלט ארום אַ הויכען באַרג. פון דעם באַרג צווישען די בוימער ווייזט זיך אַן אַלטע האַלב־איינגעפאַלענע חורבה. פון דער חורבה שטאַרצען ארויס צוויי הויכע שפּיצען, וועלכע בעהאַלטען זיך אין די פיעל־בלעטערדיגע צווייגען. פון דער חורבה פערשלענגעלט זיך אַ לענגליך ווייס שטעגעל צום וועג צו. איבערן וועג, קעגענאיבער דער חורבה, פערוואַרפט זיך אַ שלאַגבוים; פון דעם הויכען קלאָץ ציהט זיך אַ קייט אַראָב, ביי וועלכער עס זיצט אין אַ קליין אַלט איינגעפאַלען הייזעל אַ יודינע, איינגעהילט אין אַ טוך, און שלאָפט, האַלטענדיג אין דער האַנד אַ לייכטענדיגען לאַמטערן. אויף רעכטס אין הינטערגרונד פערבלאַנדזשעט זיך דער וועג צווישען לאַנגע אונענדליכע פעלדער. צווישען די פעלדער גלאַנצט אין דער לבנה־שיין דאָס בלאָהע צאַפּלען פון וואַסער. ווייט אין הינטער־גרונד, אויף יענער זייט ברעג, ווערען הויכע און געדיכטע בוימער פערנעפּעלט און פער־טרונקען אין אַ טוי־וואָלקען, וואָס שטייגט פון דער ערד און געהט אין הימעל אויף. אַ ליכ־טיגע לבנה־נאַכט. אַלץ ארום איז בעגאָסען מיט לבנה־ליכט. די ווייסע ווענט פון דער חורבה, וואָס ווערען בעלויכטען אין דעם לבנה־ליכט, קוקען העל צווישען די טונקעל־גרינע בוימער ארויס.

אַ גרופּע יודען, אין שוואַרצע קאַפּאָטעס אָנגעטאָן, שטעהען לינקס אין הינטערגרונד פון דער סצענע און זיינען מחדש די לבנה. מען זעהט זיי נישט אין גאַנצען ארויס, נאָר די בלייכע פּנימער מיט די לאַנגע שוואַרצע בערד, וועלכע ווערען בעגאָסען מיט דעם ליכט פון דער לבנה.

איינער פון די דאַווענער

צום צווייטען.

שלום עליכם?

אַ צווייטער

אָבענטפערנדיג.

עליכם שלום!

איינער ווענדט זיך צום צווייטען, און די פראַגע מיט דעם ענטפער חזרן זיך איבער דריי מאָל.

אַן אַלטער יוד

דאַווענט הויך פאַר אַנדערע.

הללויה, הללו, לויבט גאָט, לויבט איהם אין די הימלען, לויבט גאָט אין דער הויך, לויבט איהם, אַלע זיינע מלאכים, לויבט איהם, אַלע זיינע חיילות, לויבט איהם, הימעל-הימלען, און דאָס וואַסער, וואָס איז איבער די הימלען, זאָלען זיי לויבען גאָטס נאָמען. ער האָט בעפוילען, און עס איז געוואָרען בעשאַפען, ער האָט געבאָטען,— און נישט צו פערענדערן.

דורך דער צייט, ווען דער אַלטער דאַווענט, זאָגט איינער צום צווייטען צו דריי מאָל:

— שלום עליכם?

— עליכם שלום!

עס קומען אָן פון לינקס ר ב ח נ ן מיט די ז י ה ן. נאָך זיי נאָך מ ל כ ה'ל ע מיט די ט ע כ ט ע ר און ש נ י ר.

רב חנן

שטעלט זיך אָב ביים שלאַגבוים.

שטעהט. גענוג מיך בעגלייט. עס איז געקומען די צייט צו געזעגענען זיך. דער שלאַגבוים שטעהט צווישען אונז. נאָך רעד איך מיט

אַייך, נאָך זעה איך אַייך. קוים קום איך הינטער דעם שלאַגבוים אַרונטער, קעהר איך שוין צום עבר.

אָנקעל קאַהן.

זאָל דער פאַטער זאָ ניכט שפּרעכען. וויר ווירדען איהן אימער, אימער געדענקען. און בעווילּיגט עס דער הער גאָט אונז איינען זאָהן צו שענקען, אונזער הייסער וואונש איזט עס, ער זאָל דעם פאַטערס נאַמען טראַגען.

רבּ חנן.

איך גלויב דיר, מיין קינד, איך גלויב דיר. אָבער איך האָבּ פון עפּעס אַנדערש געוואָלט זאָגען. דאָס לעצטע מאָל זעה איך אַייך. נישט די ערד, וואָס האָט מיך געבּוירען, וועט מיך אין זיך בעהאַלטען. אַ פרעמדער בין איך שטענדיג אין מיין היים געוועזן. איך געה אָבּ אין אַ לאַנד, וואָס איז זעהר ווייט און זעהר נאָהענט, איך לאָז אַייך איבער אין אַ לאַנד, וואָס איז זעהר נאָהענט; און זעהר ווייט. מיר האָבּען אונזער וואָרצעל אין דער לופט געפלאַנצט, דאָך האָט קיין ווינט אונז פון שורש נישט געקאָנט אויסרייסען. איהר ווייסט, פאַרוואָס?

אַלע

שווייגען וואַרטענדיג.

רבּ חנן.

מיר, אַלטע יודען, האָבּען געהאַט אַ גרויסען, גרויסען אָנהאַלט. דאָס איז געוועזן אונזער אמונה. די אמונה אין טאַטען, וואָס האָט דאָ אונז אַהער געשיקט, און אַז עס וועט קומען די ריכטיגע צייט, וועט ער אונז פון דאַנען אַרויסנעמען. די ווילדסטע שטראָמען פון די שטורעמדיגע ימים האָבּען אונז פון אָרט נישט געקאָנט ריהרען. פון לאַנד צו לאַנד האָבּען מיר געוואַנדערט, שפּראַך אויף שפּראַך האָבּען מיר געביטען, אונזער „יש“ איז געבּליבּען דער אייגענער. אונזער ערד, אונזער לאַנד איז געוועזן אונזער אמונה.—אָבער איהר, וואָס האָט צעבּיטען אונזער גרויסען גאָט אויף קליינע געטלעך, צי האָט איהר שוין געפונען אַזאַ אָנהאַלט, וואָס זאָל אַייך זיין אַ שוץ פאַר טעג, אין וועלכע שטורעמווינטען בלאָזען, אין וועלכע ווילדע

ימים געהען אַרויס פון זייערע בּרעגעס די וועלט צו פערפלייצען?..

קיינער ענטפערט נישט. פּויזע. צו באָריס'ן. בּרוך, בּרוך, מיין בּכור, צו דיר ווענד איך זיך צום ערשט. גיט איהם די האַנד. זאָג מיר, מיין זוהן, פאַר מיין אַוועקגעהן: צי בּיסטו זיכער וועגען דעם, וואָס איך האָבּ גערעדט יעצט? צי קענסטו נעמען אויף דיר דאָס אַחריות, אַז די ערד וועט דיין אַלטען טאַטען פון קבר נישט אַרויסוואַרפען, איבער די חרפּות און בּושות פון די לעבּעדיגע, וואָס ער האָט איבערלאָזט נאָך זיך?

באָריס.

אויף מיר, טאַטע, קאָן איך נעמען דאָס אַחריות,—איך האָבּ, גאָט צו דאַנקען, מיין פּרנסה, אַ בּעל-הבּית אין שטאָדט, און אַ יוד זינדיגט נישט פאַר וואויל-טאָג... מיינע קינדער אַזוי לאַנג, ווי איך לעבּ... כאָטש אין אמת'ן, ווער האָט היינט, משטיינס געזאָגט, רשות אויף קינדער? גאָט איינער ווייס, מיט וואָס פאַר אַ געשעפטען זיי פערנעמען זיך. אַז עס זיינען מאָדעס אַרויסגעקומען אויף דער וועלט... לאָז דאָס לערנען, געלד אויף דעם זיך קאָסטען!

רבּ חנן.

האָסט מיט זיי אַנדערע תּורות געלערנט. איך וויל נישט יעצט קיין מוסר, תּוכחה זאָגען, היינטיגע וועלט פערלאַנגט עס... בּיסט דו נאָר זיכער אין זייער אמונה אין די נייע תּורות?

באָריס.

נאָך וועגען דעם זאָל איך קלערען? איך בּין אַ היינט-וועלטיגער קויפמאַן, כ'האָבּ געטאָן דאָס, וואָס די היינטיגע וועלט פערלאַנגט. קושט זיך מיטן פאָטער. דאָס איבעריגע, אַזוי ווי זיי ווילען זיך אויסבּעטען, אַזוי ווילען זיי שלאָפען. געהט צו, קושט זיך מיט דער מוטער.

יוסף.

זעהסטו, טאַטע, איך האָבּ מיט זיי געלערנט די אַלטע תּורות, זאָגען זיי, אַז דאָס איז שוין צו אַלט פאַר זיי, אַז דאָס צעפאַלט און שטאַרבּט אָבּ, אַז מען מוז אויפפרישען דאָס אַלטע און צושניידען עס לויט דעם היינטיגען שניט. פערשטעהסט דו עס, טאַטע?

רב חנן.

און יעדער אין זיין בעזונדער תורה...

חנה׳לע

בעהם צו מיט דריי גרויסע ליכט, וועלכע זי גיט איבער רב חנג׳ען.

איך האָב טאַקע דעם שוועהר געוואָלט בעטען. כ׳בעט איבער טויזענדער מאָל, כ׳בין נאָר אַ זינדיגע יודינע. מיין האַרץ שרעקט זיך. איך ווייס אַליין נישט וואָס, לאָז דער שוועהר אָנצינדען די ליכט אויף די מאַמע רחל׳ס קבר, פון זייערע נשמות וועגען... ווייזט אויף איהרע דריי זיהן, מיט טרערען אין די אויגען. זאָל דער שוועהר לויפען, מיהען זיך, גאָט זאָל העלפען, אַז זיי זאָלען דאָך... איך ווייס אַליין נישט וואָס... איך ווייס אַליין נישט וואָס...

רב חנן

נעמט צו די ליכט.

איך וועל לויפען, טאָכטער, איך וועל זיך מיהען, עס זאָל נאָר נאָך צייט זיין.

העלענע

מיט אויסגעוויינטע אויגען, ווייזענדיג מיט׳ן פינגער אויף יוסטינען און אנדרזשיי׳ן.

און פאַר מיינע קינדער אויכ׳עט, און פאַר מיינע קינדער אויכ׳עט.

רב חנן

מיט דער האַנד צו איהר.

און פאַר דיינע קינדער אויכ׳עט, און פאַר דיינע קינדער אויכ׳עט.

יוסף

מיט טרערען אין די אויגען.

פאָהרסט אַהיים, טאַטע, אין הייליגען לאַנד. גריס זיי דאָרטען, די אַלטע קברים, און די מאַמע רחל׳ס קבר, וואָס שטעהט אויפ׳ן וועג קיין בית-לחם. זאָג זיי דאָרט, פערצעהל זיי דאָרט, וואָס מיר שטעהען זיך אין גלות אויס. עס איז שוין צייט, אַז מיר זאָלען אויסגעלייזט ווערען, די מאָס איז שוין פול, די צרות געהען שוין איבער, זאָג זיי דאָרט... קינדער אין פרעמדע הענד... הפקר פאַר דער וועלט... ווער עס וויל, ווער עס קען... פאַלט אַרויף אויפן פאָטערס האַלז.

רב חנן.

כליפעט ארויס אין טרערען.

איך ווייס עס גאַנץ גוט... שוין לאַנג געקומען די צייט... שוין לאַנג צייט... עס פעהלט נאָר די ריכטיגע מינוט... די ריכטיגע מינוט..
געזעגענען זיך אין טרערען, זעהר הייס... יוסף געזעגענט זיך דערנאָך מיט דער מוטער.

רב חנן

צום אָנקעל קאהן, געבענדיג איהם די האַנד צו זעגענען.

נו, אין דיינע געגענדען, אין דיינע לענדער וואַרטען יודען אויך נאָך אויף משיח׳ן?

אָנקעל קאַהן.

אַך, יאַ, ליעבער פאַטער. וויר וואָהנען אין איין קאָנסטיטוציאָנעלן לאַנד, אין איין קולטורעלן לאַנד, ביי אונז גיעבט עס קיינע בעגרענצונג אין רעליגיאָנס-אַנגעלעגענהייטען. דאַגעגען, אונזערע רעגירונג איזט יאַ זעהר פיעל פיר רעליגיאָן. וויר האַבען אונזער טעמפעל, אונזער שוחט, אונזער קולטוס-געמיינדע, גיעבט אויך יאַ ניכט ביי אונז „די דאַ“. ציהט מיטן אַקסעל אויף חיים, משה און בן-ציונ׳ן. מיט פאַראַד. און דער ערינערונגס-טאָג אונזערער עלטערן ווירד ביי אונז געפייערט מיט דער גרעסטער פייערליכקייט; „יאָהר-צייט“ איז איינע גראָסע מצוה, ווי עס פלעגט צו זאַגען דער ראַבינער אין דער זינאַגאָגע זאָנאַבענד. ניכט וואַהר, מיין ענגעל?

טאַנטע בערטאַ

זייענדיג פערנומען מיט זעגענען זיך מיט דער מוטער, ווארפט ארונטער דעם קאָפּ צום מאַן מיט האַלב פערוויינטע אויגען.

וואַהר, מיין ליעבער, וואַהר, מיין גאַטע.

רב חנן

ביט די האַנד דעם אָנקעל, געזעגענדיג זיך מיט איהם.

און וואָס בעפעהלסט דו מיט אַהיים?

אָנקעל קאַהן.

איך האַבע איינע ביטע צום פאַטער, איינע זעהר גרויסע ביטע. איך ווייס, דער פאַטער איז אַ פראָמער יודע, זעהר אַ פראָמער יודע. זאָל דאָך דער פאַטער דען הער גאָט ביטען און די הער׳ען פראָפעטען: איך בין זאָ איינזאַם און ווינשע מיר איין זיינכען צו האַבען, דען איך מיט דעם פאַטערס נאַמען נענען זאָל, דער נאַך מיר קדיש זאַגען זאָל...

רב חנן.

איך וועל מיך מיהען. *געזעגענט זיך מיט׳ן אָנקעל, געהט דערנאָך צו מלכּה׳לען, צו די אייניקלעך.* און איהר, יונגע דורות, צי האָט איהר עפּעס מיטצובעפעהלען? צי וואַרט איהר אויך? צי האָפּט איהר אויך? *צו בן-ציונ׳ען.* וואָס זאָל איך זיי דאָרט פון אַייער נאָמען זאָגען?

בן-ציון.

אַז עס וועט זיין, און דו וועסט אַהיים קומען, אין לאַנד אַריין, זאָג זיי דאָרט, וועק זיי דאָרט, אַז עפּעס וואָס איז געשעהן אין גלות, אַז עפּעס וואָס האָט אויפגעלעבט צווישען אונז... וועסטו זעהן די וויסטע פעלדער פון שרון און כּרמל, און די טויטע ברעגעס פון אַלטען ירדן, זיי זיי דאָרט מבשר, אַז עס קומט די צייט, און די פערוואָגעלטע פון אַלע פיר עקען קומען צו ציהען מיט אַקערס—פון וואָג און אייל, מיט שניידערס—פון מעסטעל און קוואָרט... וועק זיי דאָרט, זאָג זיי דאָרט, אַז נישט מעהר וועט זיי בעאומרוהיגען פון זייערע קברים קלאָג-געוויינען פון אַלטע גוסס׳ע יודען, וואָס ברענגען צו שלעפּען זייערע אַלטע ביינער פון גלות אין דעם אַלטען קאַסטען שמות אַריין. אַנדערע געזאַנגען וועלען זיך איבער זייערע קברים לאָזען הערען... וועק זיי דאָרט, זאָג זיי דאָרט...

רב חנן.

איך וועל זיי וועקען, איך וועל זיי זאָגען: משיח׳ס צייטען, משיח׳ס צייטען... גאַנץ גוט, גאַנץ שען, אָבער דאַכט זיך ניט גאַנץ יודישליך. ווייס איך, וואָס אַזוינס?.. סיי ווי סיי, בלייב געזונט, מיין קינד, זאָל גאָט געבען, אַז... *געזעגענט זיך מיט איהם.* כ׳וואָלט אָבער

וועלען וויסען, וואַרטען נאָך דיינע ברידער אויכ׳עט אַזוי אויף משיח׳ן?

חיים.

אָבער ווי נאָך אַזוי, זיידע? אָבער נישט אויף דעם קליינעם שאָוויניסטישען משיח פון יודען-ציוניסטען. אין אונז האָט זיך דערוועקט דער יוד דער מענש! פון די, וואָס פערלאָזען זייער גאָרטען און געהען פלאַנצען אַנדערע גערטנער... די, וואָס פערניכטען אַלטע וועלטען און געהען בויען נייע. זאָג זיי דאָרט, אַז מיר וועבען דאָ די נשמה פון דעם נייעם משיח׳ן פון אונזערע זיידעס, די נביאים, וואָס וועט קומען, ווי אַ זון אויף דער גאַנצער וועלט, און וועט אויפעפענען פערבונדענע הענד, און אָבווישען טרערען פון אומגליקליכע.

רב חנן.

משיח׳ס צייטען, משיח׳ס צייטען!

באָריס

האַקט איהם איבער.

קוקסט מיר אָן מיינע משיח׳ס-מענשען?

העלענע

צו דער שוויגער.

תּפילין לעגען זיי? דאַוונען דאַוונען זיי?

יוסף.

נייע יודען, נייע משיחים...

רב חנן.

איך וועל זיי זאָגען, כ׳וועל זיי זאָגען. זאָלען זיי דאָרט וויסען, זאָלען זיי דאָרט וויסען. משיח׳ס צייטען, משיח׳ס צייטען... *געזעגענט זיך מיט איהם.*

משה.

יעדער דור און זיין משיח, יעדער דור און זיין משיח.

רב חנן.

און דו, וועמען הייסט דאָרט גריסען, מיין קינד?

משה.

אַלע גוטע און פרומע לייט און אַלע הייליגע קברים, וואָס מען האָט אונז פון זיי אין חדר מעשיות דערצעהלט, און די מאַמע רחל׳ס קבר מיט דער מערת המכפלה, און דעם כותל מערבי מיט דעם הזתים-באַרג. און ווען דו אפשר אליהו הנביא טרעפען תשעה באָב אויף דער נאַכט, ווען ער געהט די אָבות וועקען, און נאָך אַלטע גוטע בעקאַנטע פון אַמאָליגע חדר-צייטען, לאָז זיי דאָרטען האַרצליך געריסען, לאָז זיי דאָרט האַרצליך גריסען...

רב חנן.

און פון משיח׳ן דערמאָנסטו גאָרניט? אַ וואונדער עפּעס!

משה.

איך בין אַ יוד, וואָס ליבט דעם גלות, אָט אַזוי ווי עס איז, מיט דעם בית-המדרש-געסעל, מיט׳ן רב און דין, מיט׳ן שופר און חליצה-שוך. דאַכט זיך, דאָס איז דאָס יודישקייט, דאָס אמת׳ע, דאָס פראָסטע. אויף משיח׳ן קאָן איך האָפען, וואָס וועט קומען צו רייטען אויפ׳ן ווייסען אייזעל, מיט׳ן שופר אויפ׳ן פאַפירען-בריק. בין איך אָבער שוין צו יונג, אָדער שוין צו אַלט, אַז איך זאָל נאָך קענען גלויבען אין נסים. דער משיח פון מיין ברודער דורך קאָלאָניאַל-באַנק און נאַציאָנאַל-פאָנד, דורך טעריטאָריאַליסטען און אוגאַנדיסטען איז מיר פרעמד, איז מיר ווייט, עס איז נישט מיין, עס איז נישט דיין. און ס׳דאַכט זיך גאָר מיט זייער לשון-קודש רעדען, עס איז דאָך נישט יודישליך, ניט דאָס יודיש פון מיין זיידען, פון מיין באָבען.

רב חנן.

אַ יונגער בחור מיט אַ לשון פון אַן אַלטען מאַן.

משה.

איך בין יונג און אַלט. מען מוז דעם עלטער פעריונגען, און דאָס יונגע מוז זויגען פון דעם אַלטען,—האָט עס דענסטמאָל אַ קיום, האָט עס אַ בעשטאַנד. אַ פאָלקס-גייסט קאָן מען נישט פון פינגער

אויסנאָגען, נישט פון צוויי טויזענט יאָהר פריהער, נישט פון צוויי טויזענט יאָהר שפּעטער. עס מוז זיין פון דעם, וואָס עס איז, פון נעכטען און היינט, פון היינט און מאָרגען...

רב חנן.

דיין ויכוח וועסט דו ווייטער מיט דיינע ברידער פיהרען. איך בין צו אַלט פאַר דעם. (געזעגענט זיך מיט איהם.) ברוכ׳ס קינדער שטעהען מיר אַזוי פון דער ווייטען. צי האָבען זיי מיר גאָרנישט צו זאָגען פאַר מיין אַוועקגעהן?

יוסטינע.

איך, זיידע, יאָ.

רב חנן.

וואָס אַזוינס?

יוסטינע.

געלעבט האָסט דו, זיידע, אויף דער ערד און יעצט געהסט דו שטאַרבען אין אַן אַנדער מדינה! פון דער פרעמד ביסט דו געקומען צו ציהען צו אונז, קיינער ווייס ניט פון וואַנען, קיינער ווייס נישט, ווען. מיט דעם ערשטען פּאָליאַק אויף דער ערד געפינט מען דיך שוין, טראָגענדיג דיין פּעקיל מיט׳ן שטעקען אין דער האַנד צווישען די פּוילישע ווערבעס. וואו דו ביסט געקומען, האָסט דו אַ קינד איבערגעלאָזט. אונטער יעדען בוים האָסט דו דיין טאַטען, דיין מאַמען בעגראָבען. דיין בלוט, דיין ביין איז אין דער ערד געוואָרען פערזייהט—ווי די פּוילישע איינזאַמע טאָפּאָלען, אַזוי האָט מען דיך בעגעגענט אויפ׳ן פּוילישען וועג. יעצט געהסט דו וואו אַנדערש דיינע אַלטע ביינער אַוועקטראָגען,—ווילסט דו דען נישט מיטנעמען מיט דיר אַ הויפען פון דער ערד, אויף וועלכער דו האָסט געלעבט, אין קבר אַריינצולעגען? זעה! (זי נעמט אַ הויפען ערד.) צעברעך די ערד!—(זי טוט דאָס.) טאָמער וועט פון איהרע זעמד. לעך בלוט רינען, וועט טריפען דיין בלוט, דיין מאַרך, דיין ביין, וואָס יעדער הויפען איז מיט דיר געוואָרען צוזאַמענגעקנעטען! וואו לאָזט דו דיין טאַטעס, דיין מאַמעס ביינער איבער?

ר ב ח נ ן.

איך האָב אויסגעהערט, מיין קינד, דיין מוסר. אַז משיח וועט קומען, וועלען די ביינער פון אונזערע אָבות, וואָס זיינען בעגראָבען אין גלות, קייקלען זיך אונטער דער ערד אין ארץ ישראל אַריין און וועלען דאָרט צו תחית-המתים אויפשטעהן, אַזוי שטעהט געשריבען אין אונזערע הייליגע ספרים. פויזע. און אַהיים, צו דער אַלטער מאַמען, האָסט דו גאָרנישט מיטצובעפעהלען?

י ו ס ט י נ ע.

אַז איך האָב זי קיינמאָל נישט געזעהן, קיינמאָל נאָך איהר נישט געבענקט... אַז אַן אַנדער מאַמע האָט מיך געבוירען, אַן אַנדער מאַמע האָט מיך אויפגעצויגען...

ר ב ח נ ן

ווענדט זיך צו אַנדרזשעי'ן.

און דו שטעהסט אַזוי פון דערווייטען ?

אַ נ ד ר ז ש י י.

איך ווייסט נישט, ווער איך בין, פון וואַנען איך קום, וואוהין איך אַייל. אַ שפּענדעלע אין ים בין איך. יעדע כוואַליע שלעפּט אין אַן אַנדער וועג. דער טאַטע האָט מיר גאָרנישט געגעבען, די מאַמע האָט מיר גאָרנישט געגעבען, איך האָב צו קיינעם גאָרנישט מיטצובעפעהלען, צו קיינעם גאָרנישט מיטצובעפעהלען...

ר ב ח נ ן.

און ווי אַזוי לעבסט דו, מיין קינד?

אַ נ ד ר ז ש ע י.

ווי אַ ווינט, פון לאַנד צו לאַנד, פון שפּראַך צו שפּראַך, ווער עס וויל, ווער עס קומט, גיט די האַנד... פויזע. און עס פאַלט טיילמאָל אָן אַ שרעקליכער טרויער פון נע ונד, אַ טרויער פון קיינעם נישט צו געהערען, פון אַ הפקר-קינד, וואָס ווייס נישט, ווער זיין טאַטע איז, ווער זיין מאַמע איז...

ר ב ה נ ן

צו זיך.

משיח'ס צייטען, משיח'ס צייטען... פויזע. גענוג, מיינע קינדער, גענוג, מיינע אייניקלעך. עס איז געקומען די צייט פון געזעגענען זיך!.. האָרכט מיך אויס פאַר מיין אַוועקגעהן. אין פיל לשונות האָט איהר גערעדט צו מיר, אין נעמען פון פיל געטער, פיל משיחים. יעדער און זיין משיח, יעדער און זיין משיח. איך בין דער שטאַם, פון וועלכען איהר, צווייגען, זענט אַרויסגעוואַקסען. מיר אַלע, דער גאַנצער בוים מיט אַלע זיינע צווייגען מיט זיינע וואָרצלען,—דאָס איז דער יוד פון אייביג, דער יוד, וואָס איז געווען, איז און וועט זיין. דער בוים האָט זיך צעטיילט. יעדע צווייג האָט זיך גענומען איהר חלק וואָרצעל און איז זיך אַוועקגעגאַנגען פאַר זיך אַליין איינפלאַנצען. גאָט! דאָך שיק דעם איינציגען משיח'ן, וואָס זאָל די אַלע איין בשותפות'דיגע נשמה געבען!... איך פיהל, אַז עס דער-נעהנט זיך די ריכטיגע מינוט... ער וועט קומען און צעפיהרען די גרעניצען פון לאַנד און לאַנד, פון מענש און מענש.. עס קומט די ריכטיגע מינוט... משיח'ס צייטען... איהר הערט, ווי עס רופט... הערט, מען רופט... די ריכטיגע מינוט...

עס ווערט זעהר שטיל צווישען עולם. אַלע וואַרטען און האָרכען זיך איין מיט אומגע-דולד. עס דערהערט זיך פון גאַנץ ווייט אַ קול פון אַ שופר, וואָס בלאָזט אַ לאַנגע אויס-בעצויגענע תקיעה—די תקיעה חזרט זיך איבער זיך דריי מאָל, צווישען איינע און די אַנדערע אַ לאַנגע פויזע. דערנאָך הערט זיך אַ גערויש פון דער ווייטען, ווי אַ ווינט וואָלט געבלאָזען אין די זאַנגען...

ר ב ח נ ן

אין דער שטיל אויסגעצויגען.

די ריכ—טיגע מי—נוט... די ריכ—טי—גע מי—נוט...

מ ש ה
ב ן - צ י ו ן
ח י י ם

ווערען פערלאָרען אונטערן בארג, נאָך אַ קליינער פויזע ווייזען זיי זיך אויף דער סטעזשקע, וואָס איז אויפ'ן בארג, קוקענדיג ערגעץ וואו ווייט אין דער וועלט אריין.

אַ לאַנגע פויזע.

ח יי ם

פון בארג אראָב, ווייזענדיג דאָרט ווייט, וואו עס ווייזען זיך די פעלדער.

עפּעס וואָס רייסט זיך און וועקט זיך און ברעכט זיך אין דער לופט... ווינטען, זיי בלאָזען פון מזרח און מערב... זיי וועקען, זיי בעלעבּען די טויטע די ביינער. עפּעס ווער קומט און געהט פון דער ווייטען, דעם הימעל שפּאַלט ער מיט זיין בליק. די ערד ברעכט ער מיט זיין שטים... עס הערען זיך רעש'ן פון טויערן— זיי ווערען צעבראָכען... פון שלעסער—זיי ווערען צעפּלאַצט... פון קייטען—זיי ווערען צעריסען... עפּעס ווער קומט און געהט פון דער ווייטענס...

בּ ן - צ י ו ן.

זיי קומען פון אַלע פיר עקען וועלט... זיי קומען, זיי געהען... זיינען עס מענשען?.. די קברים—זיי עפענען זיך, די ערד—זי שפּאַלט זיך... עס שטייגען די טויטע פון אַלע דורות... די ביינער— זיי ווערען בּעהויט, די גלידער—זיי ווערען בעפליישט... זיי קומען, זיי געהען פון אַלע פיר עקען וועלט...

מ ש ה.

שטראָמען בלוט האָבּען מיינע אָדערן איבערפולט. עפּעס וואָס האָט אויפגעלעבט אין מיין האַרץ, וואָס האָט אַמאָל ערגעץ וואו געלעבט, איך ווייס נישט, וואו, און געדענק נישט, ווען... עס רופען מיך קולות... עס וועקט מיך אַ שטים, אַ פרעמדע און בּעקאַנטע, אַ נאָהענטע און אַ ווייטע, איך האָב, דאַכט זיך, וואו זי געהערט... איך ווייס נישט וואו, איך געדענק נישט, ווען...

בּ ן - צ י ו ן.

שטימען—זיי רופען פון ווייט און נאָהענט... מאַכט'ס אַ וועג אין גלות...

ח יי ם.

שטימען, זיי רופען פון אַלע פיר עקען: דאָס פאָלק, וואָס איז גע- זעסען אין דער פינסטער, זעהט אַ גרויס ליכט...

מ ש ה.

עס וועבט זיך אין מיר אַ נייע נשמה. שטראָמען בלוט, ניי בלוט

האָבּען מיינע אָדערן ערפילט, און אַ ליכט איז געפאַלען אויף מיינע אויגען. איך זעה עפּעס וואָס... איך הער עפּעס וואָס...

עס חזר'ן זיך איבער פון דאָס ניי די לאַנגע אויסגעצויגענע תקיעות פון ווייט, פון גאַנץ ווייט.

ר ב ח נ ן,

וואָס איז געשטאַנען די גאַנצע צייט פערטיפט, וועקט זיך פלוצלונג אויף.

עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, די ריכטיגע מינוט...

בּ אָ ר י ס

רייסט זיך פון פאָטער.

וואו אַהין דאָס, טאַטע? וואו אַהין, מאַמע?

ר ב ח נ ן.

דאָרט, וואו עס וועקט... דאָרט, וואו עס רופט. ווייזט אויפ'ן הינטער- שלאַנגבוים. עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, די ריכטיגע מינוט.

בּ אָ ר י ס

רייסט זיך פון פאָטער.

איך קאָן נישט, טאַטע, איך קאָן נישט, מאַמע. איך האָב דאָך שטעהן דאָ מיין האָב און גוטס, אַ הויז אויף מאַריאַנסקע גאַס און קאַרמעליטסקע גאַס און היינט געלט אין גויישע הענט. ערשט מאָרגען האָט מיר דער פּאַן פון מאַראָווקע צו בעצאָהלען די זעקסטע ראַטע.

ר ב ח נ ן.

לאָז דאָך איבער דאָס האָב און גוטס, ראַטעווע דיר די נשמה, די נשמה! עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, די ריכטיגע מינוט...

בּ אָ ר י ס

ארויסגעריסען זיך פון פאָטער.

איך קאָן נישט, טאַטע, איך קאָן נישט, מאַמע. מיין האָב און גוטס, מיין האָב און גוטס... פאָהרט געזונטערהייט, געהט געזונ- טערהייט, איך וועל דאָך אַמאָל צו אייך צו גאַסט אַריבּערקומען, ווען עס וועט זיך מאַכען אַ גוטע געלעגענהייט... אַ גוטע געלעגענ-

הייט. געהט אָב מיט העלענען, ווינקענדיג אויף די קינדער, אויף אַנדרזשעין און יוסטינען. קומט מיט, קומט מיט!

אַנדרזשעי.

איך האָב נישט קיין טאַטע, איך האָב נישט קיין מאַמע, איך ווייסט נישט, ווער איך בין, וואו אַהין איך גיה, פון וואַנען איך קום...

יוסטינע.

מיין טאַטע איז מיר פרעמד, מיין מאַמע איז מיר פרעמד. פון דער ערד בין איך געקומען, צו דער ערד גיה איך צוריק. זי זעצט זיך אויף אַ שטיין, וואָס שטעהט אויפ'ן וועג, קעגענאיבער דער חורבה.

באָריס און העלענע גיהען אָב לאַנגזאַם לינקס.

עס חזרן זיך איבער די תקיעות.

רב חנן

כאַפּט זיך פאַר'ן אָנקעל קאַהן.

עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, קום דאָך מיט, קום דאָך מיט...

אָנקעל קאַהן.

דאַנקע בעסטענס, דאַנקע בעסטענס. פערשטעה עס גאַנץ גענוי, האָבע אַבער צו הויזע פאַבריקאַציאָן, אינדוסטריע, וויר ווערדען נאָך נאַכדענקען, נאָך דאַריבער שפרעכען מיט דעם פרעדיגער אין דער זינאַגאָגע דיזען זאָנאַבענד.

בן-ציון

אראָבגעהענדיג פון באַרג.

לאָז זיי גיהען, די גלות-קנעכט! אין מדבר וועט איהר שטאַרבען, ווי די עלטערן פאַרצייטענס, בענקענדיג נאָך די טעפּ פלייש, וואָס זיי האָבען אין מצרים געלאָזט. לאָזען זיי גיהען, לאָזען זיי גיהען... מיר, דער יונגער דור, מיר, דער פרייער דור, קומען מיר אין ארץ-ישראל אַריין.

אָנקעל קאַהן

ארויסגעריסען זיך.

אין גאָטעס נאַמען, אין גאָטעס נאַמען. צו בן-ציון'ען. ווערדען זי פיללייכט מיין אַגענט אויף פּאַלעסטינע ווערדען? דאַס לאַנד האַט

קיין קולטור, קיין אינדוסטריע, קאַן גראָסער אַבנעהמער ווערדען. דאַ היער האַבען זיי מיין פרייז-קוראַנט. ארויסנעמענדיג פון דער טאַש אַ ביכעל. ביטע, איזט זעהר אינטערעסאַנט, זעהר אינטערעסאַנט...

חיים

אראָבגעהענדיג פון באַרג.

לאָז זיי וואַנדערן, לאָז זיי וואַנדערן, לאָז זיי וואַנדערן, די אַלטע העכט, די פעטע העכט, און די בייכער זיך פאַשען מיט שאַנד און שפּאָט, אויף מיסט און קויט...

אָנקעל קאַהן

אראָבגעהענדיג מיט דער טאַנטע בערטאַ אונטערן אָרעם.

דאַנקע שען, דאַנקע שען. אין גאָטעס נאַמען, און גאָטעס נאַמען...

טאַנטע בערטאַ

האַלבליך ברוגז.

אַך, קיינע ערציהונג, קיינע בילדונג, ווי דאַס וואָלט אין באַרבאַ-רען-לאַנד געבאָרען. גיהען אָב געאָרעמט נאָך באָריס'ן מיט העלענען.

בן-ציון

צו פאָטער-מוטער.

דאָרטען שיינט, דאָרטען פלאַמט. קום דאָך, טאַטע, מיט, קום דאָך, מאַמע, מיט.

רב חנן

צו יוסף'ן.

עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, קום דאָך מיט, קום דאָך מיט...

יוסף.

עפּעס גלויב איך יאָ, עפּעס גלויב איך נישט. אַז איהר זאָגט, גיה איך מיט, גיה איך מיט...

משה

אראָבגעהענדיג פון באַרג.

לאָז מען מיטנעמען פון גלות עפּעס וואָס, עפּעס וואָס. דאָ האָט

מען געלעבט, דאָ איז מען געשטאָרבן. און דאָס בית־המדרש־געסעל מיט דעם פלומפעל, עס איז דאָך אַזוי יודיש, אַזוי יודיש...

יוסטינע

דערהויבט זיך פון שטיין, נעמט אַ טיכעל און פאַקט איין דערינען ערד, וועלכע זי נעמט פון הינטער אַ בוים, גיט איבער דאָס פעקעל דעם זיידען.

נעם דאָס הויפען ערד מיט, נעם דאָס מיט דיר אין קבר אַריין. אויף דער ערד ביסט דו געבוירען, געלעבט און געדאַוועגט, גע־האָפט און געוויינט... אין דער ערד האָסט דו דיין טאַטען מיט דיין מאַמען בעגראָבען, דיינע קינדער מיט דיינע אייניקלעך אי־בערגעלאָזט. נעם זי דיר מיט. עס איז אַ שטיק פון דיין לייב, פון דיין נשמה געוואָרען...

רב חנן

נעמט פון איהר דאָס פעקעל ערד.

וויפיל מאָל אין שמונה־עשרה זי דערמאָנט, און ברכות איבער איהר געמאַכט, און לערנען זיך אָנגעהערט... *צו יוסטינען.* אָבער קום דאָך מיט, ביי וועמען און וואו וועסט דו איבערבלייבען?

יוסטינע.

נישט אַייער משיח איז מיין משיח, נישט אַייער לאַנד איז מיין לאַנד. מיך רופען אַנדערע שטימען, מיר זינגען אַנדערע לידער. זעהסט דו דאָרט דאָס לאַנד ברייט און ווייט? *ווייזט איהם אויף די פעלדער אין הינטערגרונד רעכטס* — ווי עס בעהאַלט דאָס פנים אין די הענד און עס וויינט און עס בענקט, אָט דאָס ציהט מיין נשמה... דו זעהסט די ווערזשבע מיט די לאַנגע צעפלאָשעטע צעפּ, וואָס זי שטעהט איינזאַם אויפ'ן וועג און ציהט רעכטס און לינקס אויס די הענד? דאָס רופט זי מיך, דאָרט אַהין צו זיך... און די חורבה, די ווייסע—ווי אַ בלייך העלדען־געזיכט קוקט זי אַרויס צווישען גרינס, בעגאָסען מיט לבנה־ליכט. וואַרט: זי קומט, זי ווערט אַנט־פּלעקט, די קיניגין, דעם שניידערס טאָכטער פון אָפּאָלע מיט קרוין און גאָלד, און זי רעדט, און זי דערצעהלט פון יאָהרען לאַנג, פון יאָהרען ווייט, וואָס האָט זיך דאָ אָבגעטאָן אין פּאַלאַץ, אין קאַזימיערזש'ס צייט, אין קאַזימיערזש'ס צייט...

רב חנן

אָבנעהענדיג מיט מלכה'לען, אַלע נאָך זיי.

בלייב געזונט, מיין אָרים קינד!

מלכה'לע.

מאַמע יענטעלע, מאַמע יענטעלע! וואו לאָז איך דיך איבער?

משה

צו אַנדרזשעי'ן.

קלייב אויס געשווינד אַ גאָט און אַ משיח. דו הערסט, מען רופט! דו הערסט, מען בלאָזט! עס איז געקומען אַ צייט פון פעסער נעמען, קלייב געשווינד!

אַנדרזשעי.

דאָ איז מיר פרעמד, דאָרט איז מיר פרעמד... אויף דער גרעניץ שטעה איך פון לאַנד און לאַנד... פון פאָלק און פאָלק, פון שפּראַך און שפּראַך. וואָס איך וויל, דאָס איז מיין... אַייערע שטימען רופען מיך נישט, אַייערע שטימען וועקען מיך נישט. מיין טאַטע האָט מיר גאָרנישט געגעבען, מיין מאַמע האָט מיר גאָרנישט געגע־בען. איך ווייס נישט, וועמען צו געהערען, וועמען צו געהערען.

רב חנן.

בלייב געזונד, מיין אָרים קינד, מיין אָרים קינד.

מלכה'לע.

געה אויפ'ן טאַטענס רב אַנשעלס קבר און בעט מחילה און בעט מחילה... דאָס איז די בעסטע סגולה... די בעסטע סגולה...

יוסף.

פאַרן טאַטענס זינד ליידט דאָס קינד...

מען הערט תקיעות בלאָזען, ווינטען יאָגען.

בן־ציון.

קומט געשווינד, קומט געשווינד. *צו אַנדרזשעין און יוסטינען.* בלייבט

געזונט! *אלע געהען דורך דעם שלאַגבוים און ווערען פערלוירען ווייט אויפ'ן וועג, וואָס ווייזט זיך דאָרט צווישען די פעלדער.*

יוסטינע בלייבט זיצען אויפ'ן שטיין ביים וועג, און אַנדרזשעי שטעהט ביים שלאַגבוים.

אַ נ ד ר ז ש ע י

שטעהענדיג ביים שלאַגבוים.

מיין מאַמע האָט מיך פערלאָרען אויפן שייד-וועג, אויפ'ן שייד-וועג. איך ווייס נישט, וואו אַהין צו געהן, וועלכעס איז מיין... איך בין אַ מצבה אויף דעם גלות, וואָס דאָ איז געווען אַמאָל, אויף דעם יוד פון אַמאָל...

עס הויבט אָן טונקעל צו ווערען, די לבנה בעהאלט זיך הינטער די וואָלקען, אלץ הילט איין א גרויסער נאכט-פלעק.

י ו ס ט י נ ע

זיצענדיג אויפ'ן שטיין.

מאַמע ערד, דו הילסט דיך איין אין דיין נאַכט-סוד און געהסט אַריין אין דיר, נעם מיך מיט אין דיר, טוליע מיך איין אין דער טיפעניש פון דיין סוד. מיין מאַמע איז מיר פרעמד, מיין טאַטע איז מיר פרעמד, מיין משפחה איז אַוועקגעגאַנגען אין אַ פרעמד לאַנד. *פויזע.* מאַמע ערד, איך בין דיין קינד, פון דיר געקומען, צו דיר געה איך צוריק, נעם מיך מיט, טוליע מיך איין צו דיין ברוסט. *זי זעצט זיך אויף דער ערד און טוליעט איין אין איהר איהר געזיכט.* וואָס וויינסט דו, מאַמע ערד? וואָס וויינסט דו אַזוי אין דיר?.. ווער איז דאָס צו דיין ברוסט געטוליעט, דאָרט ווייט, דאָרט ווייט, און רייסט די האָר פון דעם קאָפ... און קרעכצט אין דיר און וויינט אין דיר...

זי ווערט אנטשוויגען.

א ס ת ר ' ק ע

פון דער חורבה געהט זי ארויס אויף דעם ווייסען שטעגעל, וואָס פיהרט צום וועג צו. זי איז זעהר אַ הויכע. איהר שווארצע צעפּ האָר לאָזען זיך אראָב איבער איהר גאָלדענעם קלייד, וועלכעס איז מיט אַ ווייס ליילעך ארומגעהילט. אויף דעם שטערן, ארויפגעפאסט אויף די האָר, טראָגט זי אַ זילבערנע קרוין, פון וועלכער עס שיינט ארויס איהר פינקעלדיגער שטערן. זי איז בלינד, האלט אַ גרויסען שטעקען אין דער האנד און זוכט מיט'ן שטעקען צווישען די גראָזען, רעדענדיג צו זיך מיט אַ טאָנלויזער, האלב פערלוירענער שטים.

א ס ת ר ' ק ע.

איך בין אסתר'קע, דעם יודישען שניידערס טאָכטער פון אָפּאָלע. דער יוד איז שמוציג, דער יוד איז ברודיג. די יודישע טאָכטער איז שען! דער קיניג האָט מיך געזעהן, אין זיין פּאַלאַץ מיך געפיהרט, דעם גאָלדענעם פּאַוואָהאַר מיר אין האַנד געגעבען, פּאַר זיין קאָכאַנקע מיך געמאַכט. שווייגט, איהר ווענט, שווייגט, איהר בוימער! אָ, קום צו מיר, מיין מאַן, קום צו מיר, מיין פּאַן, דורך הינטער-וועגען, דורך הינטער-שטעגען... *פויזע.*

איך בין געשטאָרבען, דער קיניג האָט מיך די אויגען אַרויסגענומען, און בעט צו זיי, און קניהט צו זיי... יעצט קאָן איך צו בית דין של מעלה נישט קומען, מוז איך מיר די אויגען זוכען, די אויגען זוכען. *זי זוכט מיט'ן שטעקעל צווישען די גראָזען.* נישט דאָ, נישט דאָרט... *ווייט אין הינטערגרונד אַ ווייטע תקיעה קוים צו הערען..* ווער וועקט, ווער רופט?.. וואָס ברענט דאָס מיין געזיכט? וואָס ציהט מיין האַרץ? פּאַר חרפה, צי פּאַר גליק? ווער וועט מיך ביי דער האַנד אָננעמען און מיך צו מיין מאַמעס קבר פיהרען?.. *פאר דער צייט, וואָס זי רעדט, געהט זי איבער'ן שטעגעל, צום וועג צו.*

י ו ס ט י נ ע.

קום, שוועסטער לעבען, קום... איך וועל דיך ביי דער האַנד אָננעמען און צו דיין מאַמעס קבר פיהרען... *זי נעמט זי אָן ביי דער האנד און פיהרט זי.ביידע געהען אָב ווייט אין דער נאכט און ווערען פערנעפּעלט אין דעם טוי-וואָלקען, וואָס שטייגט פון דער ערד און געהט אין הימעל אויף.*

אַ נ ד ר ז ש ע י

שטעהענדיג ביים שלאַגבוים, רעדט צו זיך.

מיין מאַמע האָט מיך אויפ'ן שייד-וועג פערלאָרען, אויפ'ן שייד-וועג פערלאָרען. איך ווייס נישט, וואו איך זאָל מיך ווענדען, צי רעכטס, צי לינקס? שטעה איך ביי דעם שלאַגבוים און ווייס נישט, ווער איך בין, פון וואַנען איך קום, וואָס איז דיין, וואָס איז מיין. עס איז מיר אַלץ איינס... אַלץ איינס...

דער פאָרהאַנג פאלט זעהר לאַנגזאַם.

ווילנער פערלאג פון ב. א. קלעצקין.

סעריע-ווינטער 1913.

ש. אַ ש.—מעשה'לעך פון חומש
באַנד I
בר. 75 ק. געב. 1 ר.

ש. אַ ש.—מערי
בר. 1,25 ר. געב. 1,55 ר.

ש. אַ ש.—ארץ ישראל
בר. 60 ק. געב. 85 ק.

מ. ריבקין.—דער וועליזשער
בלוט-בלבול
בר. 1,25 ר. געב. 1,55 ר.

אַ. ווייטער.—דער שטומער
בר. 40 ק.

ע. שירער.—געשיכטע פון
יודישען פאָלק אין צייט פון
בית שני (2 בענדער)
בר. 2,50 ר. געב. 3 ר.

ד. בערגעלסאָן. — נאָך
אַלעמען
בר. 1,50 ר. געב. 1,80 ר.

ד. בערגעלסאָן.—ארום
װאָקזאַל, 3-טע אויפלאַגע
בר. 50 ק. געב. 75 ק.

ד. איינהאָרן.—מיינע ליעדער
בר. 50 ר. געב. 75 ק.

ש. גאָרעליק.—די ליעבע
פראָווינץ
בר. 60 ק. געב. 85 ק.

ר. קיפּלינג.—דאָס בוך פון
דזשאַנגעל
געב. 2 ר. אין 8 איינצעלע
העפטען צו 20—30 ק.

בעל-מחשבות.— שריפטען
באַנד III
בר. 1 ר. געב. 1,30 ר.

די גאַנצע סעריע: בר. 10 ר., געב. 13 ר. (אויסער פּאָרטאָ).
" " פאַר אַבאָנענט. פון „די יודישע וועלט"
בר. 9 ר., געב. 12 ר. (" ").

ש. אַ ש. — שלמה נגיד, פּר. בר. 60 ק. געב. 90 ק.

אַ. ד. נאָמבערג. — די משפּחה, פּר. 40 ק.

ד. האָכבערג. — די נייע שול, פּר. געב. 50 ק.

ד. האָכבערג און ק. זשיטומירסקי. — מעטאָדישע אָנווייזונגען, פּר. 75 ק.

ל. ה. יפה. — דער שול-חבר, לערן-בוך פאַר 2-טען און 3-טען שול-יאָהר פּר. געב. 75 ק.

י. ל. פּרץ. — דער קונצען-מאַכער, פּר. 3 ק.

מ. ספּעקטאָר. — קינדער, פּר. 5 ק.

ש. פרוג. — דאָס שטייסעל, פּר. 5 ק.

בן-עמי. — פייוועל דער קליינער און פייוועל דער גרויסער, פּר. 5 קאָפּ.

דאָס יודישע וואָרט כרעסטאָמאַטיע 1 ט. 75 ק., II—III—1,25 ר.

אַ. ווייטער.—אין פייער פּר. 35 ק.

" פאַר טאָג פּר 25 ק.

אַלע אויסגאַבען פון „קונסט-פערלאַג" קיעוו.

שריפטען פערלאג „אַמעריקא. ב. I פּר. 1,20 ר. ב. II פּר. 2 ר.

ש. אַנ—סקי. שריפטען ב. I בראָשירט—1 ר. געב. 1,30 ר.

ח. זשיטלאָווסקי. שריפטען 4 בענד בראָש. — 7 ר.

ש. אַ ש. — דראַמעס ב I, בראָש.—1 ר. געב. 1.30 ר.

" " יפתח'ס טאָכטער בר. 40 ק.

" " די יורשים (דראַמע) בר. 60 ק.

אַברהם רייזען אָװענד-קלאַנגען (נייע לידער) בר. 80. — געב. 1.10 ר.

ב. אָרשאַנסקי אַננאַ (דראַמע) 40 ק.

ח. נ. ביאַליק — מאַרינקאַ 30 ק.

ב. שאַפּיר—אַברהמ'ל דער שוסטער 15 ק.

ז. שניאור—פּראָזע און ליעדער 15 קאָפּ.

אַלע אויסגאַבען פון „ליטעראַרישען פערלאַג". ניו-יאָרק.

פרייז 40 קאָפּ.

Ш. Ашъ. МОШІАХСЪ ЦАЙТЕНЪ. 4-ое изд.
Типографія Б. А Клецкина, Вильна.